P. O. rel.
3724

rel.
3724.

Karnarutić

SVAZETJE

SIGETA GRADA

SLOŽENO

PO

BARNI KARNARUTIĆU ZADRANINU

UVOD I TUMAČ NAPISAO

VELIMIR GAJ

IZDANJE

DRA. LJUDEVITA GAJA

U ZAGREBU 1866

NARODNA TISKARNICA.

47 - 136.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

NEUMRLOJ SLAVI

JUNAČKE SMRTI

DNE 7 RUJNA 1566 GODINE

BANA

NIKOLE ZRINSKOGA

HRVATSKOGA LEONIDE

Gdo s poštenjem spravan na ov svit umira,
Vičnji mu glas slavan do nebes dopira.

Barne Karnarutić

Uvod.

Prigodom svetkovane tristagodišnjice neumrloga junaka sigetskoga ništa nemože biti ugodnije domorodnomu našemu čuvstvu, nego to, što u bieli sviet opremamo najstariju pjesmu junačku o dičnom onom dogadjaju naše, pa i obće poviesti, koja pravedno poredi i druži Hrvata Nikolu Zrinskoga sa Grkom Leonidom, ili sa Rimljaninom Horacijem Koklesom.

Brne Karnarutić, tvorac ove pjesme, nemogaše ljepše proslaviti hrvatskoga Leonidu, nego što je, stvoriv ovaj spjev, koji se razumljenju današnjega čitateljstva malo odmako.

Da o tom pripovjedim sgodu svoju u tiskari. Kad sam s prečištenim rukopisom ove pjesme došo u tiskaru, te ju je moj slagar

pregledao, kaže mi ovako prostodušno: Gospodine, ja bih preinačio ovu pjesmu, da sam na vaše ime! — Dobro govori; jer je rodom ne upravo iz Mostara, već izblizu Mostara: Ta tko li će ovo razumjeti? — Znadem, gdje-koji će čitatelj u prvi mah isto reći, dok se, sam čitajuć, neosvjedoči, da to nije upravo ovolika muka, da se razumije. Protivno bi mnienje bilo preko znanosti i preko znanstvene kreposti; jer i u znanosti ima kreposti. Prva je: starinu treba čuvati, staro oružje, staro odielo, stare gradove, stare likove, stare knjige; kano što mudar čovjek čuva staro vino i staro prijateljstvo, valja u obće hraniti djela starodavne znanosti i umjetnosti, kakva su, takva su, ista istovetna bez promjene. Varvarin nezna ovo cieniti: Poštuj starost, mladi naraštaju, da budeš poštovan u starosti! Tako i u poviesti znanstvene izobraženosti mlad narod valja da pazi svaku i najmanju starinu, da postigne čast starosti medju narodi.

Pjesma je Karnarutićeva vrlo star spomenik naše književnosti. On ju spjeva, tako reći, na vrućoj krvi sigetskoga boja. Slavan se dogadjaj bješe dogodio 1566., a ovaj spjev tiskom sviet ugleda 1584. Prodje dakle samo

osamnaest godinah izmedju dogadjaja i *tiska*. A to je zaista kratko vrieme, kad pomislimo, da je naš pjesnik živio u ona doba, kad je najbrže kljuse tatarinovo služilo mjesto žice i željeznice, po neutrenih putevih glasonoša kakav mjesto novinah. Svakako je Karnarutić jedan izmedju prvih opisateljah onoga dogadjaja, pa se i u svem spjevu vidi, da je u vremenu očima blizu gledao neumrlo ono djelo junačko. To se razabire iza slieda opisah i jasnih razgovorah, besjedah Nikole Zrinskoga, pa i iz ostalih jasnih znakovah. Već zato mislimo, ovaj spjev, kano najbliži opis slavnoga dogadjaja, kojim opjeva pjesnik našega junaka, jamačno zaslužuje, da mu se gdjekoja nerazumljivost, gdjekoji neukus, ili nekras po današnjem vremenu oprosti, pače izpriča. Ta kako li se pjesnički ukus i blagoglasje njegovo mienja po ljudih i vremenu!

Kako mu drago, narodi treba da ociene neizkazanu sreću, što imaju sačuvane spomenike, pa bili makar kakvi, spomenike te umjetnosti najdičnije, to jest pjesničke.

Kolik je ponos, koliko li je svjedočanstvo knjižne podobnosti u narodu, kad može na sviet iznieti iole prikladna pjesnika svoga

iz onoga vremena, kad su varvarske hordije pudile bezazlene vile kano otrzanu i umusanu ženskadiju na polje iz mirovnih gajevah pred nemilu i neotesanu momčad ratnu, vilinske glasove iz onoga vremena, kad je nametnica-puška starcu-luku otimala pravo, starodavno pravo strieljanja i ubijanja čovječje trage? Svaki bi se narod našim blagom pjesničkim ponosio; ali su riedki narodi, koji bi ga imali u ovolikoj mjeri, kano što ga ima hrvatski. Braća, Srbi, s kojimi treba da dielimo sve i svako upravo bratinski, svaki zalogaj kruha, obiluju starimi spomenici književnimi; ali od umjetnoga pjesničtva u njih nema tiskanih djelah iz onih vremenah, u kojih se hrvatska pjesma pisala, pa i tiskala. Zato su bogati i prebogati prostonarodnim pjesničtvom; šta jedan nema, ima drugi. Tako je u svem i svačem prst Božji, da budemo zajedno, samo ovako podpuni i srećni. Hvala višnjoj sili, koja nam je od napasti odbranila i do nas dohranila premnogo blago pjesničko!

Pravotvornost vječne Promisli potomstvu hrani stare spomenike književne, da mlada knjiga, kano biljka bez duboka korienja, nebude odnesena po vjetru plitkosti.

Nevelimo, da je Karnarutić onaj stari naš pjesnik, koji bi prema razvitomu ukusu našega vremena mogo poput Gundulića, ili inih naših pjesnikah slovinskih s pouzdanjem povikati rieči Horacijeve:

„Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyramidum altius...
Non omnis moriar“ —

Ali mislimo, medju ostalim je u našem vieku i to biljeg znanosti i uljudnosti, da cienimo i čuvamo starinu, pa je svakako jasan znak u narodu, da umije poštovati duševni napredak svoj, kad na vidjelo iznosi stare spomenike, ono podnožje, na kojem stoji stup nove knjige. Pak i to, dostojnije je dična sina, kad ima dična otca. Stari je spomenik književni otac književnomu napredku. Gdje ga nadjete, poštujte ga i mećite u pohranu, neka se hrani, dok ga izdanje tiskom neumnoži!

Hindu misli, spavanje je bolje, nego bdjenje, smrt bolja, nego život. To je indjijsko načelo. Ali, ako smo i evropski Indjijanci, nećemo u napredak spavati, već bdjeti; nećemo narodnim duhom umrieti, dok nam je život onaj budilnik, koji nas u našem samostanu

narodnom budi na življenje, na bdjenje i poslovanje. Jer, tko neore, onomu se odorava! Stara je rieč, kojoj smo za volju opremili treće izdanje hvaljenoga djela pjesničkoga Brne Karnarutića, Zadranina, Vazetje Sigeta, grada.

Pa i volimo svakojako, nego nikako, da proslavimo neumrloga junaka, k tristagodišnjici prinievši taj uborak smjerna truda svoga, — volimo svakojako; jer nećemo da zapjevamo ovoj knjižici:

O, knjižice, ti mi neizašla,
Dok u moru riba propjevala,
A po putu nicalo bosilje,
Po gorici zanovet procvala!

da se toj knjižici staroj i častnoj nebi prikojasila, kano što se neudala „mlada djevojka od sedamdeset i sedam godinah“, kako žalost u šalu sbija pučka pjesma, koja je sama sobom nad umjetnom uzvišena, kano što je različna priroda nad umjetnošću. *Combien la nature est différente d' elle même, alors qu' elle semble, pour ainsi dire, se répéter!*

Da nam predgovor k uvodu neizadje sasvim dugačak, prekidamo ga ovom pohvalom prirodne različnosti.

I.

O životu pjesnikovu.

Po treći put izlazi u sviet Brne Karnarutić, hrvatski pjesnik šestnaestoga vieka. Valjalo bi nam život njegov upoznati sa čitateljem; ali nas prieči u ovoj dužnosti nestašica životopisnih podatakah. No, što se moglo, to ćemo drage volje iz našastih izvorah izcrpsti, te čitatelju pružiti, moleći ga, da se s nami zadovoljava vrlo sitnimi viestmi o životu Brninu.

Najprostija pitanja, kojimi se životopisac pita, kad piše život čiji, za nevolju ostaju neodgovorena kod K., kano što su: kad se rodio, što je bio u općini, kad li je umro? Da je rodom iz starodavne Jadere, sam se napisao na čelu od pjesme svoje: „Po Barni Karnarutiću, Zadraninu.“

Mogli bismo nagadjati godinu rodjenja njegova, kano što je Lučićevu spisatelj predgovora k izdanju Skladanjah; ali nećemo da nam kojekakvo nagadjanje, ili tvrdjenje zasrame podatci, koji će se vremenom možebiti naći, te žudjenim svietlom razsvietliti život našega pjesnika.

Appendini u znatnom djelu svojem, *Notizie istorico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, u kojem su spisi i životi svih ostalih Dalmatinacah dosta pomnjivim i obilnim nizom nanizani, pominje u svezku II. i Brnu Karnarutića. Ali zlom srećom vrlo slabo i krnjavo za njega kaže samo ovo: „Fu nativo di Zara, ed a me è noto per un suo *poemetto in quattro canti sull' assedio di Sighetto*, impresso in Venezia nel 1584, ed altre voltre ristampato. *Gl' intelligenti mi dicono di trovarvi del buono.*“

Ovaj je podatak zaista ništ, te nemože nipošto životopiscu ugasiti žedju. A osim toga se čini, kano da Appendini nije razumio, što znači nadpis spjeva Karnarutićeva, kad ga nije dobro preveo; jer *vazeće* nije talijanski *assedio*, nego *occupazione*. Ali u nestašu inih podatakah izviestnih razabiremo iz ovoga bar to, kad i gdje je ovo djelo pjesničko prvi put tiskano, da su ga vještaci držali za dobro, što je velika pohvala našega pjesnika od potalijančenih, preizobraženih, da obezobraženih razsudnikah u doba Appendinijevo.

Da se osvrnemo na kolo gdjekojih znanih spisateljah, koji su se Brne Karnarutića

pohvalnom riečju, ili duševnom, srodnom radnjom u Dalmaciji i vremenom taknuli.

Baraković, čuveni Zadranin, pominje našega Brnu:

„Da l' mudrost Marula, ni Karnarutića
Nij' mene taknula?“ ...

Njega slavi s podpisom pop J. B. S. u pjesmici svojoj *Čestitomu Zadru, gradu*:

„Slavnim Marulom Split, Ranjinom Dubrovnik,
A Hvar će slavan bit Hektorevićem vik.
Svega vrimena prik, Zadre, svitla svića
Gorit će tvojih dik cić Karnarutića“ ...

Taj ga dakle u zviezde kuje preko svega vremena.

Pravo je, ta liep je običaj, što su prijatelji spisateljem u slavu pjevali, te što su se ove pohvalnice-pjesme spried, ili straga tiskale u istom izdanju. Često nam ovakva pjesma odtvora okno, pa progledalo kakvo u onaj viek, ili služi bar kano svjedočba, kako su izvrstni savremenici ocjenjivali na sviet izdano djelo. Držimo za osobitu sreću, što se u prvom, to jest u mnetačkom izdanju, o kojem ćemo reći svoju u dielu II. ovoga uvoda, gdje govorimo o jeziku, straga sahranila pohvalnica, „Gospodinu Barni Karnarutiću D. S.

P.“, pod kojom je podtiskano: „Peretar (=Petar) Tartaljić, Splićanin, pisa“ — ove vrste, koje nam dičnim priznanjem znamenito dokazuju bar pjesnički glas života Karnarutićeva:

„Karnarutiću moj, slovući do nebes,
Kamo bi razum tvoj, kim i sada sloves,
Pravo da se zoves *pisnivcem izućim*,
Kad tač lipo pojes Segetom slovućim
I hrabrena dila Zrinskoga uzvišaš,
Ka su nam svim mila, zlatom èrdju mišaš.
Toko lipo spivaš medena zgovora,
Rad koga dobivaš krunu od javora,
Nekma ovd', da sgora, gdino je vičnja vlas
I gdi ni umora, čuje se tvoja slas.
Tko mi će dakle glas podat, tko li rici,
Da t' podam na svit čas nad svimi pisnici,
Tko li mi dat krila, do nebes da litam,
Kripostna tva dila ki pro tlih tarvitam (?)
Tko pamet, tko li um, da kriposti mnoge
Spivam tve i razum, buduć riči uboge?
Ovdi bi vojvoda i vitez hrabreni
Pleminita roda, sad s Bogom blaženi;
Er, slideć kriposti, truda nezakrati,
Bog svojom milosti zatoj te naplati,
Gdi je dobra dosti i mira brez rati.“

Oduševljeni ovaj Splićanin u ovoj pjesmici, kojoj se jezik razlikuje od zadarskoga, zove našega Brnu *izućega pisnivca*, što znači, da je van vrste svih pjesnikah, iliti izvrstan. I ova pohvala neka nam bude luč u životu našega pjesnika, kad tumaramo po mraku gluha vremena. A možemo uzvisivati dobru sreću, što su nam iz šestnaestoga vieka, iz burnoga onoga vieka preko praga prešli čitavi, ikakvi pismeni ostatci, da nisu izginuli svi, kano što su nebrojeni.

Oko Karnarutića življahu znatni izvrstnici, proslavljeni pjesnici po svoj Dalmaciji, po tom perivoju, da, raju *slovinske* pjesme. Zadrani, Šimun Budinić, a poznije, Baraković, bijahu nesamo rodom š njim iz istoga grada, već valjada i plemeniti „takmaci“ njegovi. Okolo vieka njegova najglasnije pjevahu slavni Marko Marulić, Splićanin († 1524.), Minčetić, Lučić, Vetranić, Čubranović, Hektorević, Bunić, Ranjina, Daržić, Nalješković, Mišetić, Zlatarić, pa i Pelegrinović, koji je boravio u istom gradu, u Zadru, buduć u njem kancelar. A gotovo ti svaki grad u Dalmaciji, ili na ostrvih Sinjega mora može iz prošlih vjekovah na susret izvesti bar po jednu diku svoju, kolo-

vodju svoga slovinskih vilah! Pomenuli smo samo njeka imena onih, koji su blizu našega Brne, dopirući, ili spadajući radom i životom u viek njegov. Ako se komu čini, kano da pregonimo mjeru, govoreći o množtvu slovinskih pjesnikah, neka se uvjeri, tražeć još jednako sakrivene rukopise njihove. Ali su svim ovim jasnim kolovodjam slovinkinjah-vilah životi manje više nam nejasni; jer nema podatakah, koji su podobni, da jih izjasne. Vrlo je žalostno, što su minuli vjekovi naše knjige bili tako nemarni i duševno suhoparni, te nenacrtaše niti najprostijih crtah o životu znatna spisatelja. Odavle danas kubura staroga životopisja!

Upotrebili smo, što piše učeni Dalmatinac, Op. Šimun Ljubić, u životopisnom sborniku svojem slavnih Dalmatinacah, *Dizionario biografico degli Uomini illustri della Dalmazia.* Vienna 1856.. O Brni K. veli vrlo malo, to znademo, da je živio u šestnaestom vieku, da je na glasu *sa ukusna spjeva svoga slavenskoga* (pel suo *elegante poemetto slavo*), razdieljena u četiri diela. I on je poput Appendinija pogriešio, prevodeć nadpis, *vazetje*, ovako: „intorno *l' assedio* di Seghetto“. Po-

minje nadalje već pomenuto izdanje mnetačko od iste godine, koje je nam pri ruci. Ali, što kaže neizviestno, da je ovaj spjev Karnarutićev potom po njekoliko putah pretiskan, nemože se iz naših sbirakah domaćih izvidjeti, u kojih smo našli samo drugo izdanje Fodroczya, koji nekaže ništa ni za kakva izdanja prije njega. O ovom ćemo izdanju još koju reći.

Žalimo u ostalom, što nam rukuh nije dopao Tanzlingher, koji u talijansko-ilirskom rječniku svojem pominje Karnarutića, da uzmognemo bar nješto nacrtati o naravi njegovoj, koja je znamenita, kad se život pjesnikov opisuje. Dakako, ljuto bi se mnogo putah prevario, koji bi po obličju sudio dušu, ćud, ili značaj, to jest narav. Tako nije niti probitačno, suditi značaj spisateljev po načinu pisanja; jer bi sud naveo sudiju na tanak led; način pisanja nije svagda ključ k naravi spisateljevoj. Iz riečih se spisa kakva nerazabire svagda niti značaj spisateljev. Može biti, da je naš Brne bio smjerne naravi, koja pomajviše dolikuje pjesniku, a u spjevu ima opisah, što su nesmjerno naduti. Zaslužio je veću izviestnost, kad na um uzmemo, kako

ono pjeva na našem jeziku, kako jezgrovito i savršeno na način svoj, poredeći ga s mlohavimi i hromimi kolovodjami njemačke vile onoga vremena, što priznaju sami, učeni Niemci.

Proplakao bi domorodni prijatelj našoj knjizi, da na srdce uzme žarko ono nastojanje u obće Dalmatinacah, a napose Zadranah, izmedju kojih prosieva i Brne K., onaj žar rodoljubive književnosti, koju je njekolicina stvarala, podizala i držala, pa na to gadan i ladan nemar onoga vieka. Svaka uzvišena pomiso književna bijaše u onom vieku, da kažemo pravo, turskom, kano da je rosna kap u zabiti, u pustinji i samotinji, koju će viečna bura da skruni sa lista ljiljanova pjesničkih čuvstavah, koja bivaju, ako su uzorita, najvjerniji putokaz na putu vieka i duha njegova. Sav viek bijaše neprijatelj književnoj radnji, kano što je vjetar rosnoj kapi. Sav sviet, tako reći, kopitom turskih hajgirah bješe poklopljen. Tako nam valja shvatiti doba Brnino. Znajuć ovo, kako li je današnjemu iztražitelju domaće starine milo čudo, što ga snahodi, kad nadje kakav cvietak književnosti, što mu zamiriše izpod smrdljivoga toga ko-

pita? Brne je cviet, kojim se naša knjiga može uresiti i podičiti, kano dičnim drugom slavnih pjesnikah slovinskih. A, kad jim smotrimo živote, kako li je po nas neslavno, što velimo: mogli bismo izvjestnije pisati o Grcih, o Theokritu, o Bionu i Moschu, koji su se daleko od nas rodili, pak u prastara vremena slabo razglasili, nego što o svojih u domovini, kojim, tako reći, pružamo ruku preko Velebita?

Znanost evropskih učenjakah bijaše preslabo uočavala radnju naših Slovinacah, a kod nas na domu u Hrvatskoj vladaše do nedavna mjesto duha blažen miris puranskoga nemara, mjesto domorodna žara podpaljivaše grudi strah i trepet od turskih vukah i inih svakojakih baukah, od groznih parnicah i coprnicah (vještícah), mjesto tanane znanosti bijaše pretežan mastan život, u kojem se nije nitko starao za život pjesnika kakva, pijuć i jeduć oko grobaljah po samostanih, po purgarskih i plemenitaških kućah, gdje nije, žalibože! gorjela luča domorodna *mikrokozma*, ili znanosti, već uljanica, ili lojanica dobru življenju. U našoj domovini nebješe još granulo sunce, da bi nam bilo razasjalo bar jednom zrakom slavne Slovince onoga vremena,

preko koga su u Dalmaciji umom i perom oni sami duhu svomu podizali spomenike u prkos turskomu kopitu i oružju. Sve bješe sukobila ista zla kob, koja i našega Brnu; po većem i širem občinstvu bijahu svi slabo cienjeni. Odavle leže nestašica životopisnih podatakah, koju opažamo kod svih dosele na sviet izdanih djelah starih od Gundulića do našega Karnarutića. E, hvala Bogu, što su nam se spisi njihovi pogibiji i propasti izmakli! Jer je Višnji zlom koblju sukobio tvorce naše knjige, zlim vremenom obkolio, *Ζεὺς ... μέγα Κρονίδης ἄτῃ ἐνέδησε βαρείῃ* Barakovića, Karnarutića i sve ostale hvaljene drugove njihove. Vrieme jih bješe debelim mrakom zamračilo, mrežami svojimi zamrežilo. Mi sad evo razplećemo zamršene ove mreže vremene; ali nam u pomoć pritieče loša sreća.

Da se za spisatelje nadje kakav Plutarch, u nas se lje nepomože. Pretraživ dosta obilne sbirke i knjižnice, neće naći boljega izvestitelja o Dalmatincih staroga vremena od Appendinija. No i už njega žalimo preko načina, što nam nije život našega pjesnika jasniji. Nebi li tko o njem što doznao? — Neka ovo pitanje nebude u vjetar, već podjite, domorodni

prijatelji, te tražite stare izprave i različne spomenike, da izdatelj četvrtoga izdanja uzmogne napisati bar njekoliko izvjestnijih riečih o životu Brne K.! Može biti, da je što u starih, zapršenih rukopisih gdje godj u Dalmaciji sakrito, kano svieto mač u zahrdjalih koricah.

Mi smo zadovoljili dužnosti svojoj. Dosta o životu. Sad prelazimo u dio II. o jeziku Brne Karnarutića.

II.

O jeziku.

Iznajprije budi nam slobodno koju reći o dosadašnja dva izdanja, koja su po nas poznata.

Prvo je već pomenuto izdanje mnetačko od 1584. godine, tiskano u Rugier-d' Albe. To je istovetno izvor-izdanje, ili, da govorimo jezikom izdateljah grčkih djelah, to je archaeja (ἀρχαία) spjeva Karnarutićeva.

Ova se archaeja nalazi u knjižnici moga otca, koji ju je meni povjerio, da ju upotrebim, opremajuć ovo izdanje. To je knjižica, kano noćna lepirica sa sivimi krioci, sa si-

vimi, premoklimi, odpalimi koricami hartijskimi, u maloj osmini, sva kolika povaljenimi pismeni utiskana, bez razgodnoga znaka, dieli se u četiri dila (= diela), na čelu joj je drvoriezni lik Orlandov, gdje za uzdu priteže konja, koji je stao na branilo, te se propinje, lik po običaju mnetačkih tiskarah, knjižica-sirotica, malo otrzana; ali srećom u slogu ciela, niti bezobrazni čankoliz knjižtva, moljac, nije u nju zadio zuba svoga, žućkasta, pepeljava, žalostna kano pepeljuga, u sebi takva, ista istovetna, kako smo ju u sviet opremili, samo po odielu omladjenu. Ta starica (čini se, da je jedinica u književnom svietu) ima liep i miran stanak u našoj sbirci; jer skupocjenoj Archaeji pripada častno i prečastno mjesto medju inimi družicami.

U knjižnici presv. gosp. I. Kukuljevića Sakcinskoga ima drugo izdanje (*δημόδης*), koje je za tisak priredio Petar Fodroczy. Ovo je njekakav novokov, nepodpuno izdanje (*ἔκδοσις*). Nadpisni mu je list odtrgnut, te se nezna, od koje je godine; ali se misli, da je od 1661., dakle gotovo za sto godinah mladje od prvoga, iliti od naše *archaeje*.

Vadimo iz drugoga izdanja samu po-

svetu, koju je rečeni Fodroczy na tako nazvanoj latinštini kuhinjskoj po običaju onoga vremena napisao Nikoli Zrinskomu, praunuku sigetskoga junaka. Ova posveta, koja prikazuje cieli naslov hrvatskoga bana u ona doba, sve veliko gospodstvo njegovo, glasi čitava: „Illustrissimo et excellentissimo comiti ac domino Nicolao perpetuo a Zrinio, Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, confiniorum ejusdem regni Sclavoniae Colapianorum supremo totiusque insulae Muraköz et praesidii Legrad haereditario capitaneo, Comitatum Zaladiensis et Sümeghiensis supremo comiti, sacrae caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario, camerario ac agazonum regalium per Hungariam magistro, etc.“ K tomu dodaje izdatelj: „domino, domino meo gratiosissimo.“

Mukom mimolazimo sve uštivosti i lične pohvale u posveti, kojom sporedjuje praunuka s pradjedom, te prosto pominjemo samo ono, što se sama izdanja tiče. Izdatelj veli, da je ova knjižica (Vazetje), materinjim našim jezikom ilirskoga (to jest: hrvatskoga) imena (patrio nostro Illyrici nominis sermone) spje-

vana, već odprije sviet ugledala, pak da ju on pretiskuje nanovo.

Ovomu je izdanju na kraju dodat poviestno dragocjen, kratak, pa izvrstan opis latinski sigetske tvrdjave u mjestopisnom slogu i vrlo izviestna pripoviedka turske obsade, što je spisao Franjo Forgach de Gimes; premda Magjar, narodna, da, prirodna mu zavist nemože okrnjiti svietlu pohvalu, koja zapada junaku našega spjeva.

Da razsudimo izdanje Fodroczyevo, neda nam se na ino, već kažemo, da je *archaeji* nevjerno u jeziku, a u diobi krnje, dakle sasvim pogrješno. Prvo, Fodroczy kano kajkavac mienjaše jezik po svoju; a drugo, izostavio je čitav komad na kraju od drugoga diela, koji se u izdanju njegovu može kano krnjadak od cieloga prvoga smatrati.

Mjesto *i* meće svagdje dvoglas *ae*, samo da primakne jezik domaćoj ekavštini svojoj. Tako je pretvorio d-i-l, priv-i-rni, u d-ae-l, priv-ae-rni, itd. A u riečih ženskoga spola u rodnom padežu jednine uzima mjesto e takodje *ae;* n. pr. kul-ae, pa i u prvom padežu množine: sablj-ae vaš-ae. U obće mu prija tudja ova šara, te ju piše nesamo mje-

sto samoglasa *i*, već i mjesto *e* ovako: iz k-ae-h (= iz kih); ht-ae (= će).

Prve vrste našega spjeva glase u izdanju Fodroczyevu:

„Gospod*ae* i kn*ae*zov h*ae*rvatskih, tolikoj
I turskih vitezov sada pojem poboj".

A u našoj *archaeji* čitaš iste vrste ovako:

„Gospode i knezi harvatskih, tolikoj
Turačkih vitezi sada poju poboj".

Čitatelj vidi dakle, kako je F. promjenio oblike Karnarutićeve nesamo drugdje, već i u glagolu, kano da je, kajkavac, htio popraviti jezik primorskih protah i solarah! Svakako je ljuto pogriešio proti svakomu pravilu, koje valja o izdanju starih djelah, već umećuć *ae* u K., kano da mu je naumio bar oblikom pismenah polatiniti hrvatski jezik. Potom se bješe još dalje poveo za žudnjom svojskoga preinačivanja. Razdielio je spjev u d*ae*le, premda je u praslogu Karnarutićevu razdieljen u dile; no ga je na to ekavština navela. Ali je on po svojoj prekinuo *Parvi dil* pred opisom Sesdefera begova, što na Archaeji blista kano droban, podnizan biser pjesničkoga sloga; izostavio

je opis, u kojem su tako živo nacrtani Konji svakojaci, potom: Kadi vojska pade na petnadeset Junja? — Iznenada zakršujuć prvi dio vrstami: „Prid patanci 'ami pak šereg z Natolije, Kako nebo oblak v daleč polje krije“, na jedanput započinje Drugi dil: „Silan car“...

Iz samovoljnoga ovoga izdanja po učenom Fodroczyu izvidjamo najbolje, kako su njegdje neučeni prepisači i izdatelji opačili izvrstna djela stara. Recimo, da nemamo prvoga izdanja, koje je jedino istovetno i pouzdano, premda nije ni ovo u slavenskoj tiskari iztiskano, bili bismo prinudjeni upotrebiti i tiskom umnožiti tu nagrdu drugoga izdanja

Da se povratimo k *archaeji* svojoj. Pravopis, kojim je utiskana, nije stanovit; ali je svakako onakav, kakav je bio u običaju onih naših spisateljah, koji su u Dalmaciji prije prieporoda latinicom pisali, to jest njekakav talijanski: Ch(1.)=ć; c=č (premda samo c); ch(2.)=k; gl=lj; gn=nj; sc=š: bisce; x=ž; *u* služi kano *v* u riečih: spra*u*an, sla*u*an, s*u*ila, zo*u*e... *f* upotrebljava često putah mjesto v; n. pr. sfratit se, f razumu, a osobito

mjesto predl. u: f koj'j (= v kojoj); potom: of (= ov, a, o), *pron. dem.*; ds, ts = c.

Evo dvijuh vrstah, koje smo izpisali istim pravopisom, kojim je staro izdanje utiskano:

„*Xelech chgnemu priti terega vbiti,*
Sarcemu izdriti — icharuimu piti.“

Iz ovih vrstah može čitatelj razabrati, kako je mučno, razumljivo čitati stara ta šarovita izdanja. Kano što je sva knjižica bez razgodnoga znaka, te su nesamo izreke, još i dvie i tri rieči u jednu strpane, slovke pokraćene, razstavljene, pa nesmisleno nagomilane: onako se ni smiso nesmišlja lasno, već je u prvi mah dosta putah nesmislen; jezična se zagonetka hvata uzza zagonetku, koju sam mukom i nategom mnogo vremena amo tamo odgonetao. Ona spona nasred druge vrste dolazi u svakoj drugoj poslije treće stope, kano pruga kakva; valja da naznačuje srok s posliednjom stopom u prednjoj vrsti. I te spone smetaju čitatelja zanimljive Archaeje. Zaista se čini, kano da su stari sklapali spjeve svoje, kano tesari što klope mostove. A ove mi se vrste natiskane prikazuju, kano oka u mosta,

koji se, čvrsto sklopljen, opruža preko rieke pjesničke mašte. Mučno je, a zanimljivo je!

Rekavši, što smo htjeli, o pomenuta dva izdanja, hoćemo malo da se udubemo u jezik Brnin, pa zamoljavamo blagonaklonoga čitatelja, da s nami pažljivo pročita, što sliedi; jer se bez toga naš pjesnik težko razumije čistojezično.

Naši su slovničari dobro razdielili narječja po izgovoru u jekavačko, ekavačko i ikavačko, kako se govori: *vjera*, *vera*, *vira*; potom po upitnom zaimenu: *što*, *kaj*, *ča*? u štokavačko, kajkavačko i čakavačko.

K. je ikavac-čakavac po pravilu; ali mieša osobine obadvajuh drugih narječjah. On piše onako ikavački, kako govori puk u Primorju: mniti, mnim. Upotrebljava *ča*; n. pr. kigodi, kagodi, *ča*godi (= koji godj, koja —, što—), a uza to *pron*, *rel.* ki, ka, ko: „pokora j' zla dila, ko (dilo) u nas pribiva"; *pron. inter.* zač, a uza to *zašto* kano uzročni v. mjesto: jer. Osim toga preglasuje po naravi primorske ikavštine i ostale sve glasove, pišuć: dovo*j*aše (=dovo*dj*aše); me*j*a (=me*dj*a), dakle *dj* u *j*; *m* u *n*: paso*n* (= paso*m*), ri*n*ski (= ri*m*ski). Da navedemo njekoliko primjerah

primorsko-ikavačkoga prieglasa, kako smo jih iz K. izvadili: po-dr-i-ti, po-žr-i-ti; poj (= podj'!), pojmo (= podj'mo!); *lj* preglasujuć u *j*: kopaj (= kopalj), i ostalo po razrječju.

U cielom djelu piše muklo *a* beza znaka pred r-om: karv. Samo na jednom mjestu u Drugom dilu, na krasnom onom mjestu, gdje opisuje dvor banov, dolazi samo *r* u rieči: *Hrvate.* A njegdje ima sfrići (= svèrći): nije li tim nješto nasliedio Istranina Mikalije, koji u rječniku svojem za nesrećni glas *r* piše ***srri***: srrip (= srp)?

Kano što je nauk o predlozih vrlo znamenit, ako želimo dokučiti prelievanje, to jest preglasivanje glasovah u narječju iz jednoga u drugo, što se može dokazati nesamo u hellenskom, već i u našem, pa i u svih jezicih: tako je i odlučno u nauku o narječjih preglasivanje samoglasah u saglase i premještanje saglasah, pa i preobličavanje padežkih oblikah. To potonje zovu grčki slovničari od gl. *μετα-πλάσσω*, att.-*ττω*, preobličiti, *μεταπλασμός*; n. pr. *δένδρεσσι* (mj. *δένδροισι*), *δένδρος* (mj. *δένδρον*) *). Držeći se

*) „Parsi odtvoreni“ (parsi: tobože *masc. g.*).

pravila: *breve iter per exempla*, hoćemo redom da izredimo njekoliko primjerah o preglasivanju predlogah, izvadjenih iz pjesnika. Predlog *u* prelazi u *v*; n. pr. *v*činiti (mnoge hrabrosti), *v*sede (na konja), *v*— nj (u nj'), *v*dilje . . .

I u predl. *iz* izdiše, podliežuć slovu *z*: *z*prid, *praep.* (= izpred), *z*reku (= *iz*reknem), *z*ginut (*iz*ginuti), *z*grizat (*iz*grizati); *z*pod, *praep.* (*iz*pod), *z*punit (*iz*punit), *z*kazat (*iz*kazati), *z*net („biti z rabote“ = izniet, = iznesen), *z*vad (izvad = izvadiv), *z*vist (*iz*viest), *z*bran (*iz*-bran), „*z* pukše oparen“ (mj. *iz*); *z*mej (*iz*medj').

Tako izdiše predlog *u*: znosit se (= uznositi se), zdarčat (= uztèrčati), zvratit (= uzvratiti). Ali to nebiva svagdje.

Sad nješto o premještanju saglasah, koje je isto istovetno i u kajkavštini: vas, vsa, vse, adj. (sav, sva, sve); vsak, vsaka, vsako, adj. (svak, a, o); ovako adv.: savsim (= sasvim).

To je dosta važno; no je važniji nauk o glagolu, o naravi njegovoj, u obće o glagostvu Karnarutićevu. Da ga obilježimo opet na prost način.

K. je bil-kavac u prošlosti, a u sadašnjosti upotrebljava u prvom licu jednine čas stari, čas novi oblik. Već u posveti njegovoj čitaš: „. . . moleći te, da se dostojiš prijati ovi meo dar od mene, sluge tvoga (mj. svoga), koi ga tebi s velikim sardcem poklanjam, prikažuju i umiljeno priručam;“ dakle: poklanjam i priručam, dva nova oblika, a medju njima stari oblik: prikažuju! Ima u njega još ovakvih primjerah od stara oblika samo gdješto: vuku, obuku, izvuku (mj. vučem, itd.), molju (=molim). . .

Upotrebljavajuć prosti oblik prošli, grieši u glagoskoj naravi slavenskoj, oblikom smiešavajuć prošle i neprošle glagole, to jest uzimajuć svršen oblik za nesvršene; n. pr. gleda (mj. gledaše); gledaše (mj. gledahu); nesvršen gl. u svršenom dioniku: gledav; a ima svršen u dioniku sadašnjega vremena; n. pr. udareć („u kopus“, mj. udarajuć).

Takvih pogrješakah čitaš i u prvih izvrstnikah stare učionice dubrovačke, koja se nije mnogo osvrtala na narav slavenskoga glagola, u dionicih dakako nerazlikujuć niti broja. *Usus tyrannus*! — Dionik uzimamo pod obćen. naziv. —

Upotrebio je nadalje minuo gl. u sadašnjem vremenu za buduće: „Nebud' mu oglušan; jer mu se smart sgodi“ (po cielom smislu znači: „jer će mu se smart sgoditi“). Ali mu rabi i sastavljeno vrieme buduće od pomoćnoga gl. *biti*, što glasi u njega, ka' i danas; n. pr. „Mi *ćemo* ga *pustit* slavom take časti;“ ... „i da *ću zajti* van;“ ... „da *ćeš pojti* od nas“ ... „izpunit će se vred.“ Nepretvoreno: „*pojt* nam *hte* (= htje, tje, će) duše v raj“ ... „*nete* (p. III. pl. = neće) *imat*“ ... A služi mu i *budem* s neodredjenim; n. p „dočim budu moći“...

Neodredjeni mu je način krnj, na kraju beza značajke: *i*, što je tomu načinu duša: „pustit“ — „pojt“, itd. Kako je u primjeru, u glagolu: „svaršit“ možeš nazirati kretanje, kamo? njekakav *supin* na latinski način. Nije nam navalice izpisivati premnoge primjere, koje će čitatelj pažnjom svojom sam naći, te ocjeniti, kako zapadaju mladjemu jeziku.

U obće su u Karnarutića oblici razvedeni, još nestopljeni: dojt, pojt, projt (mj. doći, itd.), razajt se (= razaći se), što se samo po sebi razumije, kako iziskuje narav primorštine; glagoski dočetci lični još nisu

osukani o tvorilu novoga jezika. Piše: dopira, umira, raznemaga, što je danas: dopire, umire, raznemaže. A na jednom mjestu ima djetinji oblik: *vikaju* (= viču).

Ostalo se glagostvo može samo, čitajuć, razmrsiti. Samo dodajemo, da od glagoske dvojine nema ni spomena, kano što je dvojina u obće nepraviona; n. pr. „dočim budu moći vladati rukami“ (mj. ruk-ama).

Padeži su vrlo zanimljivi, pače čudni; nalikuju na oblike prekokarpatskoga jezika. Srodni su gotovo sasvim s padeži u kraljodvorskom rukopisu; n. pr. Hrvate, mj. Hrvati. U obće je *e* vrlo česti dočetak prvoga padeža množine mužkih. A naprotiv nalazimo *i* u pad. IV. mn.: „činećˊ kruzi“ (mj. kruge), „koši“ („točećˊ“), „imate globusi“ (globuse = zrna)... „ki nam zubi cire“ (cieriti što = zube)... Ovaj padež na *i*, veli izdatelj Budinićev, da se i danas čuje uz Jadransko more.

Rodni je padež množine ženskih kratak: žen, tako i srednjih: kopaj, a mužkih samostavnikah ili kratak, to jest, kako ga mi zovemo, korjeni; jer je korien samostavnika, ili je pomnožen pomnožkom, pa to mekim: *ev*

nakon mekih, ili tvrdim: *ov* nakon tvrdih korjenih dočetakah. A izlazi gen. i na *i*; n. pr. u prvoj vrsti: „knezi“ — „vitezi“ *)

Rodni pad. ostaje ponajviše zamjenik četvrtoga kano dioni od množine; n. pr. „Nebojte se smarti, ka će *svih* razvesti.“

Padežka je osobina, kako se na slovenski način sklanja *misto*, kano dilo: „da sam bil rad svim u tomu mist-i“.

Osim toga od slovenštine ima trag u glagoskom obliku: *śli* (mj. išli): „mimo šli“, i u samostavniku: *pukśa* (*κατὰ μετάθεσιν* od puška). A na jednom mjestu čitaš prislov *takaj* (= takodje, što je slovensko-kajkavski). Češće dolazi zaime: *gdo*.

U padežkom dočetku piše *h*, gdje ga netreba, poput starih spisateljah slavonskih: „prid gradi-h (mj. prid gradi *acc. pl.* po njegovu) staviše.“

Orudni padež nije čist, već ponajviše propraćen družtvenim predlogom *s*, sve da je *instrumentum*, čim? i pretežnije. Dočetak je ovoga padeža i na *um*; n. pr. odluk-um (=om), množtv-um (=om)

*) „Noseć mu zlih dari“, *gen. part.*, mj. dar, iliti darov.

Pronomina possessiva gdjegdje uzima *njega*, *nje* (mj. njegov, njezin), a u množini *njih* (mj. njihov, ova, ovo, p. III.).

Pridavnik: *harvatsk-i*, -a, -o sklanja neizviestno: „*harvatsk-a* (mj. harvatsk-o-ga) zakona“; na jednom mjestu: „I oganj od praha puškja“ (mj. puškjega=puščanoga), kano što se u naših pjesmah pučkih čita: „junačka“ (mj. junačkoga) srdca.

Još nješto o padežih.

Poslije nijekanja u pravilu nemeće rodnoga padeža, kano što iziskuje duh slavenštine Ali oživljava mrtvo, kano što čini i pučki pjesnik, da razmašti jezik: „Svaršit (*sup.*) *toga boja* veselo svi poj'mo!“

Padeži su zlo udešeni prema predlogu: „Na ov svit“, pad. IV. mjesto VI. na crnogorsku: „u ta poboj.“ *Na* sa gen.: „na tih gladnih vukov“. Tako *po* sa gen.: „po vojak“ (= po vodjkah, iliti vodjicah).

Iz ovih primjerah razabiremo, da Karnarutić nije pisao po stalnih pravilih jednoga narječja, već da je jezik njegov mješavina, koja se nesmije prečistiti, pače nemože, a da joj se starost i skupocjenost nenaruši. Jezik mu je jezgrovit; ali nepravilan, pa se po slovnici

nedaju o njem narediti stroga pravila. Jezik mu je po riečih i oblicih obilan; ali u njega imade i manah, kano što je tudjinsko metanje predloga *od* pred rodni padež množine (a nemeće ga, gdje je od potrebe sbog razumljivosti, te veli: „da *vas* ki posudi," mjesto: *od* vas, što bi danas bilo običnije); potom tudjinsko metanje predlogah pred glagoli, tudj običaj primljen, bio njemački, ili drugčiji: „mimo šetat", „van skočit", „van silit", „zagnat van" (mjesto: izagnati), „it van" (mj. izlaziti).

I jezik brusi i gladi različan brus vremena. Što danas nije blagoglasno, to Karnarutiću naloži blagoglasje. A, što je danas blagoglasno, bijaše varvarština u doba njegovo.

Tako za volju blagoglasja na dubrovačku preglasuje pridavničke dočetke u mn.: drag, drazi. Kadšto izostavlja *t* na kraju od riečih, što se s-om dočimaju; n. pr. vlas (mj. vlas-t), pa i u sriedi: jisbina (mj. jistbina); — gdješto *d* u pridavniku: *gosposki* po običaju drugovah svojih. Neumeće blagoglasnoga slova *d* u glago'e; n. pr. požriti, požerem (kor. žer, žerac, žertva, mjesto novijega: požđrieti, požđerem). Nepiše slavenskoga usuvka

(ἐπένθεσις) *l* poslije ustnih glasovah, što je slavensko blagoglasje, uzimajuć primorsko: „kopje“ (mj. koplje) . . . „karvju“ (mj. karvlju) . . . „drivja“ (mj. drivlja). Predlog *s* pred mekim glasom ponajviše neglasi š; n. pr. s njim (mj. š njim). Nema blagoglasnoga slova *št*, što smo primili iz crkvenoga jezika i iz bugarštine; piše: *jošće* (mj. jošte). *Stj* nije pretvoreno u *šć*, te može prema potrebi mjerila biti razvedeno u dvie slovke *stija*; n. pr. karstijanski, a, o; blagoglasno *a* nije umetnuto, gdje mu je mjesto, da se rieč razumije; n. pr. „s'stajati se“ (mj. sastajati se), „spinjati“ (m. sapinjati), „odpneti“ (mj. odapneti), „udriti“ (mj. udariti). Piše bakarsko omekšanje: salju (= šalju), veruznjak (= veružnjak). Izostavlja predlog *s* pred s-glasom, itd

Za volju blagoglasja primeće nam ružan glas *r*: kigodi*r*, nikada*r*. Valjada za volju samoglasnomu izgovaranju talijanskomu u pravopisu razvlači naše rieči: mlad, zlo, carstvo ovako: malad, zalo, carastvo, pak i umetnutim e-om, ili o-om: z-e-lo, z-o-lo, što izlazi iz mjerila. No izostavlja *a* u: od-a-tle, *e* u: dos-*e*-le; pretvara predl. *k* u *g*; n. pr. pred *b*: *g* boju; na kraju samoglasnih riečih

gdješto dodaje *j* na omekšanje, te ponajviše sbog sroka piše to-j (mj. to), premda odkida *j* u mužkom spolu: *ta*, pron. dem. p. II.).

Na početku je riečih *često jotovanje* svojstvo, iliti osobina mnogih starih spisateljah, a na kraju dolazi naročito u pjesnikah. Ono jotovanje držimo za *spiritus lenis* (ako nije *asper*), srodan sa sanskritsko-hellenskim. Ali ovo na kraju nije ino, već pravo pravcato slavensko; jer ga nalaziš i u naših pjesmah pučkih *ad nauseam*: „Oj, djevojka-j, duša-j moja-j“, itd., kano čudnovat podmetak pučkoga pjevanja.

Iz navedenih primjerah vidimo, kako je blagoglasje Brne Karnarutića šarovito, pa koliko različno od našega današnjega.

Sa svim tim naš Brne piše upravo pučki. Iz puka je izvadio i pjesničko blagoglasje svoje. On piše, kako je u običaju uz bregove i na ostrvih Sinjega mora, na kojih još vlada najstariji jezik hrvatski. Nevelimo, da je jezik Brnin sasvim onaj najstariji; ali se nije nipošto otreso prastaroga starješтva medju spisatelji slovinsko-hrvatske grane. Ovo razabiremo nesamo iz zajedničkih manah, već i iz osobinah njegovih.

Medju ostalimi su osobinami njegovi znameniti *gerundiji* starinski, odnikli našemu obliku, kano da su pokraćeni, ovakvi prošli korieni: „priteg“, „poseg“, „i, primogši, sveže“, „našadši jih“, „pošadši“, „odšadši“, „podarv sablje gole“, „proteg se“, kano da je od gl. proteći se (= proteg-nu-ti se); — sadašnjega vremena: „siduć“ (mj. sideć), „mneći“ (mnim; mne), „pojeć“ (mj. pojuć), „ideći“ (kano da je gl. iditi; mj. idući), „hteć“ (= htijuć; imp. sing. od *htiti*: htij!), „steći“ (od stati). Potom su znamenite osobine jezika njegova pogrješni oblici glagoski: „pokiniše“ (= kimaše), „grediše“ pored praviona oblika: bdjaše od gl. bditi; kano da je gl. grediti; a u starom je jeziku slavenskom pravilan oblik: ѫьдѣѥмъ, kor. gred; gred-em; „vucihu“ (= vukahu, kano da je gl. vuciti; kor. vlk, ἕλκω), „veliše“, „derihu“ (= derahu; isti kor. δέρω), „varvihu“ (= varvljahu), „nosaše“ (= nošaše), „pecihu“ (= pekahu), „teciše“ (= tekaše), „jedihu“ (= jedahu), „zoviše se“ (= zvaše se), kano da je gl. zoviti se. Mjesto *nije* piše *ni*: „ter da meni *ni* kan“ (to jest nije nakana); poznatu primorštinu: *navistevati* (dolazi u posveti); „primu“ (=prime); *nomina-*

tivus absolutus na primorsku: . . . „dani skarbi u nas, Misleć, da se j' biti silom, ka gre na nas". „V tom veselju *steći*, uhoda pripade".

U K. ima *će* pokraćeno, premda nije naslonjača = hoće, sa veznikom *da*, kako danas pišemo, kad se sumnja porodi medju gl. htjeti i pomoćnim budućim; n. pr. iz K. „Ni *će da* učini".

Da svršimo opazke svoje o osobinah jezika Karnarutićeva, treba nam dodati, da piše „toko (=toliko), „koko" (=koliko), „nikoko" (=njekoliko) i ostalo tako; „najparvi"(?); da sklanja *brat* (mj. braća *collect.*) *brati*: „Vi, brati!"; — „slavi", *gen.* od slava, kano što ima u Čehah. Ima: „Bošnjanin" (= Bošnjak, iliti Bosanac), a na posliedku „krelo" (= krilo). Ali sam našo čudnovat ovaj oblik u Barakovića na jednom mjestu, i čitajuć Slovinkinjuvilu, kano što i predlog „pro" (mj. po) sam i sa glagolom sastavljen, pa i nevaljao glagoski oblik: „nimam".*)

Nećemo više oblikoslovljem, to jest slovnicom, pustom slovnicom i opet slovnicom, *γραμματικῶν περίεργα γένη, παῖσι σκότος ἀρχο-*

*) O rječci: *Li* gl. Tumač *sub voce.*

μένοισι, čitatelju da dodijavamo, ili da mu zapredamo, premda bi trebalo još više slovničariti, da se K. razumije. Jer, što je *mozajik* u graditeljstvu, a to je jezik njegov u jezičtvu. Ali zato, sve da i nemožemo kazati za Brnu svoga, što učeni naš jezikoznanac, Fran Kurelac, veli o Šimunu Budiniću, koga je izdanjem u sviet opremio, kad mu u predgovoru razsudjuje jezik: „Sila napokon tolika je, da ga nije jezika na světu, ... kako jezik hrvatski proz usta njegova“: — nismo zabrazdili, ako velimo, da je Brne Karnarutić dičan i dostojan drug i porednik Šimuna Budinića, što se cieloga jezika tiče, kakav je u Psalmih Davidovih, prevedenih po Budiniću.

Da mu jezik omjerimo o narječje, ljulja se medju starijim, Lučićevim, i mladjim, Minčetićevim. Vazetje je nasred puta medju Skladanji i Trubljom slovinskom, mješavina ikavštine sa ekavštinom i jekavštinom, sredina čakavštine i štokavštine, pa i svega, što poda tim razumijemo. Jezik je ovijan slavenski do gdjekojih riečih talijanskih, a osobito turskih, koje se u bistru rieku hrvatskoga jezika ocjedjuju kano kalne bujice; ali ponajviše tek ondje, gdje pjesnik opisuje turadiju, te izčezavaju

tokom svega spjeva, upravo kano mutne bujice lužke u velikoj rieci, koja obiluje bistricom-vodom.

Kako mu drago, svakako je po jeziku naš pjesnik najsrodniji dvojici slavnih zemljakah svojih, prehvaljenomu Šimunu Budiniću, Zadraninu, i čuvenomu Barakoviću, Zadraninu, kakav nam se u Jaruli svojoj prikazuje.

Na kraju diela II. da se još jedanput vratimo natrag k znanoj starici, Archaeji, pak da pred svim čitateljstvom svojim kažemo na sva usta, s kakvim smo „strahopočitanjem“ poštovali tu majčicu riečih i pomislih Karnarutićevih, da u nju nedirnemo nipošto, ni pod živu glavu.

Prvo je pravilo o izdanju starih spomenikah književnih: Nemienjaj ništa! prvo pravilo uštivosti, koje su izdatelji dužni starim spisateljem, da se nepovriede, to jest, da se ni u čem nepromiene, na koliko to biti može. Toga smo se pravila strogo i saviestno, može biti, i prestrogo držali, te nismo promienili „ni slovke“ osim naznačena pravopisa, koji bi se pravije zvao krivopis, i onih mjestah, u kojih smo razsudnim vidom vidjeli, da je i kako je talijanski slagar kod Rugier d'Albe

u Mnetcih očevidno zlo razumio hrvatski, a možebiti i od laške pakosti izopačio popravljač, jednom riečju, gdje je po hrvatski jezik pogrješno, prenesmisleno složeno. Navodeći ovih njekoliko mjestah, nećemo rieč da dužimo. Samo velimo, u ostalom osvjedočeni, da izdatelj nema prava promieniti značajno ono *i* primorske ikavštine, što naznačuje n. pr. nesporedni stupanj pridavnikah, — u *e*, te staru spisatelju podmetnuti pr*e*-dobar; jer se danas tako piše, te je našemu uhu prijatnije. — I opet: *usus tyrannus!* — Mislimo, to je već obradjivanje staroga sloga, i to presilovno, pače bismo držali za kriomično opačenje stara spisatelja, da se izdatelj u predgovoru nije ogradio, te za ovo, ili za ono izpričao. Nam se u ovom pogledu izvinjavati netreba, osim za one pogrješke, koje su se s nevida pomnjivoj pažnji podkrale; — *nihil sub sole perfecti!* — Mi tek molimo staru prijazan vjernih čitateljah svojih, da njom milostivo prime i toga starca, koji govori malo nerazumljivo; ali je *dobar starina*, kako bi našinac kazao. Mi ga nismo po novoj šezi ni dotjerivali, ni odievali, ni češljali češljem novoviečne razsude, ni umivali miomirisnom vodom današnjega ukusa, nego

ga opet vodimo u taj sviet bieli, kakav je, takav je; ali ga držimo i saviestno podštapljujemo, da se neomami. Jer se sviet mnogo raztaštio i njemu odtudjio.

Da budemo sbiljni! Obradjivanje, da kažemo gdjekojim omiljelu ovu rieč, izdanje stara spisatelja nesmije biti ino, nego, što je radnja, koju radi pjenezar, ili *palaeocastroman*, starinar, kad iza skupe zemlje, ili iz namrgodjenih rupah na vidjelo iznosi drevne dragocjenosti i pjeneze. Najviše š njih skida prah, pa jih meće u sbirku. Ali mu na um nepada; nije lud, da jih brusi i lašti.

No jezikoslovnu izdatelju starih djelah valja tumačiti neobične, danas nerazumljive rieči starčeve. Za to su tumači. Zato smo i sastavili tumač na kraju izdanja, da čitatelju olakšamo trud, da mu bude, premda slabašan, svietionik, kad se zaveze u more dosta mračnih riečih, toga obilja jezičnoga.

Da možemo po svoj volji tumačiti Brnu K., pisali bismo tumač, koji bi kamo nadmašio sav spjev njegov, a toga nećemo; jer nemožemo od skupa i skupocjena vremena. Neda nam vrieme! Zato prelazimo i preko ovoga diela o jeziku, veleći, da smo naumili, pak da na-

stojimo tumačiti rieči, dakako nemožemo sve, redom poredjajući, koje su običaju današnjega našega jezika književnoga odviše odnikle; jer su zastarjele, turske, talijanske, u životu primorsko-ikavačkoga narječja, a u nas, u književnom svietu, tudje.

Tumačeći rieči, pri ruci imasmo sve znatne rječnike stare, pa i nove, Slovince i Slovence, pa i domaće iz knjižnice otčeve. Ali će čitatelj pored sve ove pomnje naći mnoge, koje su nakićene bezazlenim znakom pitanja i dvoumljenja, ili ostale i bez imena, nekrštene, pače neznane, u rječnicih nenašaste. Ovim po narodu valja poći u potjeru, da jim se u trag udje, ili su odlutale. A za timi viči, šalji i razpisuj knjige-tjeralice po slavenskih narječjih: E, rieči, gdje li ste, naše bjegunice!

Sam nadpis spjeva, Vazetje, nije znanica našemu čitatelju, čovjeku, koji nije rodom iz kraja, gdje se predlog *va* govori, osim ako se jezikoslovno izobrazio, te umije, da je ova rieč glagoski samostavnik, sastavljen od predloga *va* = u, potom *vaz* = uz i od staroslovenskoga gl. jeti (ѧѕ), od obćenoga toga koriena (*universala*) svih korjenih glagolah

slavenskih. Dakle vaz-etje (= vazeće) znači *uz-eće*, n. *occupatio, expugnatio,* samostavnik, satvoren od dionika trpnoga prošloga *vazet*, a, o (= uzet, a, o) sa dočetkom skupnih samostavnikah : *je*.

K. je upotrebio gl. složiti („složeno“), što bismo mi rekli spjevati (razumije se: spjev, pjesmu . . .). Isto pisahu stari pjesnici: sačiniti; sačinjavati, v. impf. Zato se pjesnik zvaše sačinjavač, gdje nije pisnivac, što glagolom odgovara ruskomu sočiniti (odavle: gl. samost. sočinenije), kako je danas u običaju velike knjige ruske.

Na pitanje, kako da tumačimo nevikle rieči, namakli smo vikle, književne znanice hrvatske; k njim smo pridružili i latinsku, a bili bismo i hellensku, što bi bilo *dobro* za velik sviet književni, da smo mogli ulučiti dosta vremena. Može biti, naći ćeš gdjekoju rieč, koju i odprije razumiješ; no u izdanju narječnih djelah, kano što je Vazetje Karnarutićevo, valja slieditisustav, koji medju dva narječja, ili dva razrječja odlučuje rieč od rieči, kano što se pasulj i grašak od druge vrste odabire, kad se iz komušinah iztrjebljuje, premda jedan zapada drugomu srodnik, te su

i zajedno, kano grasulj dobri. A uradili smo ovo, to jest pomenuli znanu rieč, samo gdje je zaslužila kakva osobita izreka Brnina, koju smo gdješto preveli i na latinski.

Rieči, koje smo zviezdicom ukrasili, inostranke su, rieči talijanske, ponajviše podrietlom turske, premda su dosta brusom našega jezika izkrivljene, po tvorilu različne od čistih arapskih, ili osmanlijskih.

Na posliedku, da smo naumili pisati *idiotik* primorske ikavštine, trebalo li nam iž nje bilježiti sve rieči i bar prvim značenjem naznačivati; ali ovako sa uma nesmećimo, da tumačimo samo pjesnika Vazetja Sigeta, grada, u kojem ima toliko nepravilah i toliko izuzetakah od pravilah, jezičnih stranputicah, a opet ovoliko zanimljivih divotah i posebnih krasotah, da bi svaka vrsta zaslužila tumača svoga: a kamo li bismo onda došli, preko načina tumačeći djelo, koje je naročito učenu čitateljstvu preporučeno i nanj namienjeno?

Vjerujući, da nije nijedan od čitateljah onakav Hindu, kakav nije više, sad o znanstvenoj kreposti prvoj uvjereni moj slagar, onaj, o kojem je na početku bio govor, mislimo, osvjedočeni, da mnogo ima u Brne

K., što je svakojako nejasno; ali je i neslobodno, da se preinačivanjem objašnjava, pa nam se čini, da je sam glavom mnogo prežmurio, mnijuć po običaju opisanoga vremena, u kojem je toliko sliepih, toliko nesvietlih licah, toliko zamršenih i nejasnih pomislih, da ni najjezgrovitiji nije bio dosta okretan, da bi bio mogo govoriti jasno i krasno. Jasnosti nebijaše u vremenu, a ljepota nebješe jošt shvaćena. Ele, pribojavamo se, nismo li ovimi nauci svojimi izmučili učena čitatelja; ali da svak oprosti nam, da, ne nam, već našoj ljubavi k nauku staroga našega jezika, kakav je ponješto evo u Brne K.!

Težka je nauka, da muka, tomu se jeziku učiti po Archaeji. Ali, kano što žedan žedni za vodom, tako mi i duša čezne za rodom i jezikom njegovim.

III.

Svršetak o spjevu.

Brne K. zove spjev svoj *sloga*, što nas imenom opominje znatne pjesme indjijske, koja se dieli u sloge, od koriena gl. slož-i-ti, kako čitamo u posliednjoj vrsti pred svrhom Vazetja:

„A to vam od mene te *sloge* dospitak“.

Kako smo rekli, govoreći o izdanjih, spjev se dieli u četiri diela, što smatramo kano četiri pjevanja. Jedno iztječe iz drugoga. U kratko ćemo reći, što smo shvatili kano glavno u svakom pjevanju.

U prvom pjevanju opisuje bojnu zadjevicu, oba kretanja vojna, a osobito turssku vojsku, živo pjevajuć konje i odielo turskih junakah, po imenu cara Solimana. U drugom crta polaz turske vojske preko Drave, obsadni život naših u tvrdjavi, po imenu pominje slavne naše junake sigetske, pa na kraju prekrasnu, da reknemo, soko-besjedu Nikole Zrinskoga, za koga kaže, da su Hrvati bili dvora njegova čast. U trećem sliedi prielaz preko Drave i primicanje turske vojske k Sigetu; i opet besjedi i ohrabruje svoje Zrinski, zeleni bor; potom: zavjera naših junakah, ljute navale, poginuli naši junaci, po imenu pomenuti, besjeda Sokolović-paše. Četvrto počima nakanom i odlukom Sokolovićevom; sliedi smrt cara Solimana od mrzovoljnosti s junačtva naših; posliednji napori i posliednje rieči našega junaka, uzeće kršćanskoga grada, smrt slavnoga junaka, komu

je glava skinuta i u samostanu svete Jelene kod Čakovca sahranjena. I tako se čitava pjesma dočima. Ali u njoj dakako ima i drugih znamenitih opisah.

Naravno je pjesniku pravac naperen na strašno turstvo; ali nepišti nanj ni polak onom žestinom, koju pobudjuje mržnja na posliednji, smrtni sukob sa glavnimi neprijatelji, ili da reknemo rieči L. Byrona, onom žestinom, koju *Hate bestows Upon the last embrace of foes.* Naprotiv nam se vidi, kano da čitamo triezan, gorak, a pravedan izvieštaj pjesnika-očevidca o slavnom boju. Jasno je opjevan sav dogadjaj, o kojem mnijemo, da je dosta poznat, pa bi sasvim bilo suviše, da ga pripoviedamo. Svaki ga čitatelj može čitati u izašlom, krasnom djelu, Život Nikole Zrinjskoga, po prof. M. Mesiću, pa ga pjevaju i pučki pjevači; a kako ga je naš pjesnik nakitio, valja čitati, komu je volja. Dogadjaj je zanimljiv. Dao bi se o njem napisati čitav *roman*, da je u mjestu i vremenu; ali sad valja još koju reći o pjesmi.

Junak spjevu nemože biti prikladniji, uzvišeniji, nego što je odabrani, komu je Mehmet Sokolović svilom i zlatom obavio mrtvu

slavnu glavu, te odaslao cesarskomu veličanstvu s veseljem. A on ju, pun gorkosti, primi sa dreseljem. I stane medju slugami svojimi. „Žalostan te škode“, opere ju suzami, te

Reče: „Glave ove do konca onih lit
„Slavan glas uzslove, u kih se svarši svit“.

Po svoj su pjesmi premnoge, liepe i uzvišene izreke razasute, ili podnizane, krepke izreke, koje na junačtvo i vrlinu podtiču srdce. Osobito su krasna „hrabra i razumna govorenja“ bana Zrinskoga, a nada sve ono u trećem dielu, kako „sigetski sbor“ svoj zaziva na junačko djelo, kano da je pouzdano znao, preziruć život, da će jim poviest neuvelim lovor-viencem s toga ovjenčati glave!

Karnarutić je napisao divnu onu rieč junačku, koju je izustio Zrinski:

„Bolje se j', arvati, viteški opriti,
Neg sramotno dati; jer je li umriti.
Gdo s poštenjem spravan na ov svit umira,
Vičnji mu glas slavan do nebes dopira.
A gdo žitak svarši, noseć se sramotom,
Vas mu se glas skarši, nespomenut potom.“

Druge su izreke, kojimi bi se i bog Davor podpalio, po Archaeji nadpisom naznačene na okrajku: Zamiri (=opazi)!

Vrlo su mu prikladna *epitheta ornantia*, što dokazuje veliku, prirodnu silu pjesničku. Tako mu je sunčani bog, Phoebo, zlatoglav.

Kano što je pridjevak slikovit, kojim je pjesnik uresio junaka svoga u oči smrti, veleć: „Zrinski, zeleni bor“, tako je na kraju posliednjega pjevanja čudno, ili čistosrdačno, kako ga sravnjuje sa Bečom i Kajerom, cieneć tvorca junačkoga djela, da je bio vriedniji od oba grada, od priestolnice ćesareve i careve.

Mjerilom je naš pjesnik izabrao dvanaestorce, to po pučkoj naravi svojoj poljsko mjerilo, dvanaest jednoslovčanih slogovah sa srokom dvojakim u vrsti, ili dvoslovčanim nakon šeste, ili jednoslovčanim nakon dvanaeste stope. To sricanje jednolikih slovakah, — u drugih pjesnikah biva prienos sroka iz jednoga dvostiha u drugi, — neugodno do zla boga, dodijava uhu, često i dosadno, ako uzčitaš vrste po strogu mjerilu, koje nije lje blagoglasno. Pokušali smo prije njekoliko godinah po tom mjerilu na primorsku spjevati sbiljnu pjesmu, čitajući premnoge stare pjesnike hrvatske. U žalostnoj sgodi postaje kano španjolsko, te s tudjine svoje uhu smiešno, škakljivo; jer se slovke silom strpavaju, pa

sastaju srodne i nesrodne, prikladne i neprikladne, ništa na to negledajuć, jesu li duge, ili kratke u običnom govoru. Ovo je mjerilo sa svim tim vrlo zanimljivo, prastaro. To je naš *alexandrevac*, kojim su naročito na hrvatskih ostrvih svi pjesnici sačinjavali i, kano kljesari, batići nabijali pjesme svoje. — Može biti, da je ondje i pučko. — Zato jim je počan od skladanjah Hannibala Lučića, Hvaranina, pjevanje po glasu pusto i neugodno nabijanje, ili, bolje reći, jarčje poskakivanje. Zato smo nazvali ovo mjerilo *jarčje*, ili *jarčji skok;* e skače *daktylskim* skokom, ka' i ta mudra životinja primorska, pustim skokom *daktylskim*, znajući, da se po glasu čita ovako:

„Gospode | i knezi || harvatskih | tolikoj
Turačkih | vitezi || sada po | ju poboj."

Sve po tri slovke zajedno, skok za skokom, i mužki i ženski srok za srokom! Jedino je spasenje blagoglasja, ako se vrsta prelomi, te na krakovljačku čita, ili pjevuši.

Zamučaja (σιωπή) u mjerilu Karnarutićevu nema toliko, koliko ga imade u Dubrovčanah. Svi smo manje više poprimali slovčani zamučaj; ali nam se čini, kano da je

zla ova navada romanskih pjesnikah k nam doplivala preko sinjih talasah, a š njom mnoga, koju danas držimo za osobinu jezika svoga. To je pravo putovanje i udomaćivanje, tako reći, sprijateljivanje i zajedničko, zadružno sradjanje indo-evropskih jezikah, koji svi vuku lozu iz jedne dubine slavensko-hellenske, ili, pravije da kažemo, iz jedne jedine slavenske, kojoj se hellenski glas odziva, kano jeka iz one dubine prastaroga srodstva. O tom neka osobito radi sporedna slovnica; nije sve prakorienje u sanskritu, koji je prema slavenštini sakrit, „sasvim skrit“. Slavenština nam je bliža, slavenština, mati obilja i razvoja svih jezikah evropskih.

Posvetu je pjesnik posvetio sinu slavnoga junaka, onomu Jurju, za koga je Turčin kazao, prievarom se banu, Nikoli, prieteć, da mu je u šake pao. I ovaj bijaše dika Zrinskoga plemena! Što K. veli: *momu* gospodinu, bijaše romanski način uštiva pisanja, kano što je francezka rieč *monsieur* sastavljena od zaimena *mon*, moj, i *sieur*, stare rieči, srodne s tal. *signor*, fr. *seigneur*, koja znači gospodin.

Oblik smo k ovomu izdanju trećemu za dvie vrste odabrali kraći, nego što je u pr-

vom, u našoj *archaeji*. Oblik nam se čini tako odlučan, ako je prikladan i prijatan, kano što je odielo na čovjeku, koga je sviet radiji dočekivati, ako je prikladno. Stara je rieč: prikladne haljine koješta učine. E, da bi pjesniku odabran oblik razklopio mnoge ruke!

Oni nadpisi, koji su u prvom pjevanju, teku po okrajcih u starom izdanju, da bude jasnije, što se sliedom pjesme opisuje; no je po ukusu današnje umjetnosti tiskarske slog medju vrstami priličniji, nego po okrajcih. Poslušajmo glas ukusa, pa i umjetnosti; jer ukus i umjetnost treba da se paze kano nježan ljubavnik i ljuba!

Da izreknemo nestrastan sud o pjesmi Karnarutićevoj, a da prehvalom neuvriedimo jamačno smjerna, pokojna duha pjesnikova, ili krivim sudom pjesničke samoljubnosti, hoćemo pravo da kažemo, da je ogroman napor neobične duše, ovako pjevati, da je pjesma sva kolika divna. Ali na kraju, pjevajuć izsrt iz grada neumrlih junakah, nije pjesnika vila u čas dobar uočila; jer od turobne one veličanstvenosti, od božanstvene one vrline, koja nogama gazi čovječji život za sav dom i krst častni, ili za plemenito čuvstvo junačtva, u

našega Brne niti nenazireš slike, ni prilike. Sav kolik spjev propiruje duh čiste hrvatštine starinske. A nam, bilo umišljeno, ili istinito, najvećma razdraguju hrvatsku prostosrdačnost dvie ove vrstę, koje Nikola Zrinski kaže komorniku svomu, na smrt se spremajuć:

„Čerenče Ferenče, komorniče verni!“

Reče: „Zlati venče, viteže operni!“

To je hrvatski i prehrvatski, upravo glas hrvatske duše gospodske. A ostali opisi bili ukusni, ili neukusni! Može biti, da me tko razumije, nebi li ga sve koliko zvono čiste, oduševljene duše Hrvata Karnarutića, kad pjeva Zrinskoga, opomenulo, te uvjerilo, da korjenit Hrvat ovako istinito u slavu pjevati može samo Hrvatu?

No još o ukusu! Ako okom bacimo u šestnaesti viek, kad su gospoda nosila od gvozdene žice pletene košulje, ona gospoda, kojoj je K. pjevao, ako čujemo groma buk, — da kažemo rieč njegovu, — što se valjada na sve četiri strane svieta u ona doba od junačtva naših, pa i turskih junakah, od gospodstva naših, pak od sunčana svietla turskih vitezovah i konjah i oružja i uresah i hamovah i sedalah njihovih razliegao, te preko

mjere i načina opisivao; ako živo shvatimo gorostasnoga junaka, Nikolu, velikoga bana, komu nema para, a proti njemu najvećega padišu, Solimana; pa na posliedku, ako čistom dušom omirišemo jezgrovit, bujan i ubavan jezik starohrvatski, što po čitavoj pjesmi opruža duboko, nepomično korienje, kano velebitni dub: valja nam zaklikovati: Hvala Bogu, zaboravivši sve neukuse, mane i nestašice, koje izpričava viek i osobit način pisanja, — hvala Bogu! radovati nam se valja, što nam starac Brne tiskom izlazi u taj sviet bieli; jer u njega ima mnogo zlatno zrnce za književnika i prijatelja staroj našoj knjizi, napose za pjesnika i jezikoslovca; a meni se naročito valja na tom zahvaliti dragoj ruci otca svoga, koja mi ga je povjerila i poputninom u sviet opremila, bez koje nebi bilo ovoga izdanja.

Da na pero uzmemo i poviestnu istovetnost, koju je dužan sliediti pjesnik junačkih djelah, nebismo kazali, da joj je naš vjerom prevrnuo, pače mnijemo, da je mogo najbolje prvi opjevati dogadjaj, koji se u vieku njegovu dogodio, da i najbolje shvatiti poviestan čas. A pjesnički nakit junačke pjesme nije ino, nego što je lišće i cvieće na drvu; ali drvo

ostaje svagda isto i onda, kad je lišće i cvieće spalo.

Što se tiče imenah gdjekojih junakah, koji se u spjevu pominju, sumnjiva su poviestno. Osvjedočili smo se, da se junak do njega, doglavnik banov, zvao Juranić, a ne Jurinić, kako piše naš Brne. Komornik se banov nezvaše Herenc, kako je u Archaeje, već Čerenc, ili Černko. Shvativši ono („Herenče“) kano pogrješku laškoga slagara, metnuli smo ovo: „Čerenče“ (hyp.)

U ostalom se takodje dvoumi, koji je dan poginuo slavni ban, junak naše pjesme. Da se ta sumnja razpršti, najpouzdanije se osvrnuti na grobni napis, što ga je napisala sama porodica njegova, sahraniv mu sabrane ostanke. U crkvi pavlinskoga samostana kod Čakovca miruje sahranjena lovor-glava neumrloga viteza pod nadgrobnicom, na kojoj je napisano, da je izpustio dušu dne 7. Rujna 1566. u 48. godini života svoga. Tako je u stećku, njemu postavljenu po porodici, koja valja da je najbolje znala dan slavne smrti člana svoga.

O porodičnom imenu opjevana junaka nemožemo dosta žaliti, što smo se krivo bili o njem obaviestili, te ga *prvi* put zlo napisali

navrh pjesme, koju smo spjevali sigetskomu junaku. Pošto smo saviestno pretražili premnoge spisatelje, i pjesnike i prostorečnike, osvjedočili smo se, da mu je porodično ime, kako ga je sam Petar na djelu svojem, Sirena mora Jadranskoga, utiskao i rukom svojom napisao: Zrin-ski, a ne Zrinj-ski. Na to nas je pobudio K., koji piše to ime osim dva mjesta sbog *rime*, koja nije po svih vrstah čista i uzorita, svagdje: Zrinski. Nećemo premnogim navodjenjem pomenutih spisateljah da dodijavamo, ili da pišemo novu razpravu; da je ovako valjano, podupire nas u tom i pučka pjesma, koja pjeva Zrin-ovića, njekakav *patronymik*, ili *gentilicij* od Zrin-a. Da je oblik Zrin u staro doba bio *jotom*, ili *jerijem* u govoru omekšan, puk bi ga jamačno zvao sbog meka glasa *nj* Zrinj-ević. U tom je puk strog pravilac. On je od meka koriena Lunj načinio Lunj-ević, a od tvrda koriena Knin — Knin-ović; pridavnički: Lunj-ski, paKnin-ski.

Treba li ovako pisati: Zri-n pravo ime brda i razvalinah u drugom puku banskom, odakle lozu vuku istoimeni knezovi, nije izviestno. Istina je, brdo je pouzvišeno, te se š njega zri, iliti zrije, — da mu upotrebimo

zastarjeli korjeni glago, — pa zrin znači, što zren, iliti zrenik u davnom značenju prvom, vidno mjesto, potom toranj, lat. *specula*, njem. *Wartthurm*. Kajemo se dakle, što smo napisali Zrinj-ski, vidjevši podpis: *Petar Zrin-ski* i sve ine spisatelje, koji su ovako pisali ovo ime. Pak ovih njekoliko riečih neka služi tomu, da se nadalje u prkos pomenutim razlogom ne-grieši. — Glavni naš grad, kako je naumio, te nazvao Novi trg po imenu slavnoga junaka sigetskoga, sasvim kratko da napiše Trg Zrinski, kano što je sad isti istovetan s podpisom slavne porodice. — Da sliedimo istinu, da sliedimo pravila njezina, koliko godj znademo i možemo!

Na posliedku tantalski moj trud oko svake vrste, oko svake izreke, oko svake rieči na sviet izdane ove knjižice neka izpriča nesta-šice, a gotovo tristagodišnja starost njezina neka izvine mučno razumljenje. Ta dosta je, što danas iole razumijemo knjigu, koja je pisana i prvi put tiskana u *šestnaestom* vieku!

Dosta. Svagdje bijah s napetima očima, vjeran praslogu, vjeran častnoj Archaeji. No široka vrata zatvorena stoje pred onim viekom, krijući jezično blago starih *izućih* spisateljah, medju koje brojimo i Brnu Karnarutića, Za-

dranina, te zapremaju unj jasan pogled. Tumačimo ga. S tumači svojimi stojimo pred vratima, te čekamo, da nam se raztvore. Kad se raztvore, vidjelo sili unutra; a tek što smo sagledali što godice od prošlosti, mrak varvarskoga vieka pred nami sve zaklapa i krije.

Svršujući tim ovaj uvod i predgovor, osvrćemo se na prve rieči, te u istinu kažemo, da je znak velike vrline narodnje, kad potomci proslavljaju djela velikih predjah svojih, svakako dičnije po potomke, nego po predje, ako jim častan spomen neugine, premda jim se čovječji viek općom svrhom svrši.

Ovaj uvod neka bude čitatelju i provodič na putu-jezikovcu k starini Karnarutiću.

U Zagrebu mjeseca Studenoga 1866.

Velimir Gaj.

VAZETJE

SIGETA GRADA

SLOŽENO

PO

BARNI KARNARUTIĆU ZADRANINU

BARN KARNAVALSK SADRANING

50.

STOLENO

SIGELA GRANDA

AVSELTE

Prisvitlomu i uzvišenomu gospodinu,

Jurju Zrinskomu,

momu gospodinu.

Uzveličeni gospodine, Jurju, premda slavni i neumarli glas bivšega gospodina, Miklouša Zrinskoga, otca tvoje milosti, slove i sluti će do suda svita, prohodeći od naroda do naroda bez svakoga pisanja slavom njegove milosti: ništanemanje, naslidujući ja stope starih pisnikov, koji petjem svojim vasda navistevali jesu svitu hrabrosti poglavitih ljudi, odlučih ja izpuniti dug moj ovim, ako i prezrednim slogom i svitu navistiti koliko godi izvarsite hrabrosti istoga gospodina, otca milosti tvoje, a navlastito, koju on učini u pogibil grada Sigeta; i pri-

kažuju ti to malo muke moje na čast i poštenje tvojega gospostva, moleći te, da se dostojiš prijati ovi meo dar od mene, sluge tvoga, koi ga tebi s velikim sardcem poklanjam, prikažuju i umiljeno priručam.

T. M. S.

Barne Karnarutić, Zadranin.

Vazetje Sigeta, grada.

Složeno po

Barni Karnarutiću, Zadraninu.

Gospode i knezi harvatskih, tolikoj
Turačkih vitezi sada poju poboj,
Pri gradu Sigeta kojino se j' sgodil,
U ki svih dob leta turski se j' rob vodil.
A to hti oni car, soltan Solimanin,
Pripuke dobi star, da, čestit poganin,
Ki, pokle se na sag carastva postavi,
Mnogu zemlj' i rasag poda se podstavi.
On razbi Gazelu, Mameluke pobi,
Tjadari k Babelu Jegjipat vas dobi.
On slavni Biograd vaze svojom silom.
Potom, kako bi rad Rudu, hrabrim dilom
On Ugre razbivši, da mu se Budin, grad,
Lauša ubivši, kino biše kralj mlad.
Sablje mu žuč zveča i njega sile zloć
Tja v Nimce prik Beča. Tolika mu bi moć.

A jer iz Sigeta, premda grad mal bišc,
Dari do diteta u gusu gredišc,
Hip i čas robeći te turske daržave,
Ter Turke znobeći, gdi jih se dobave:
Sgodi se, da, buduć u tom Sigetu knez
Mikloš Zrinski, moguć gospodin i vitez
Visoka plemena, a rukom hrabreni,
Poštena imena, a vojnik ognjeni,
Biše harvatski ban, harvatski ščit tokoj,
Vas na viteštvo dan, s Turci bijući boj,
Na harac izhodeć drugda, kako gusar,
Tursku zemlju robeć, čudnu činjaše stvar.
I bezi i baše sgor i zpod Dunaja
Dobro ga poznaše, kad se s njimi s'staja;
Jer, gdi koga stignu, ter se s njime pobi,
Živ mu neubignu, da, tudie ga dobi.
Bil bi razumom red dal vojski cesara
Lipo, dobro i vred protiv sili cara.
Turci u sindžirih i zimi i v letu
Sijahu pro mirih u tome Sigetu,
Koje on s družinom svojom dovojaše;
Jer tom meu jinom častju se svojaše.
Nimam toliku vlas, nimam moć toliku,
Da zreku njega čas i slavu veliku;

Da, ovo dij svaki, da se nenahodi
Sada vitez taki, ča god sunc' obhodi!
Začuvši Suliman, on turski slavan car,
Da ov harvatski ban čini mu taku stvar,
Odluči odlukum careve svitlosti,
Prit s silom i s bukom njegove jakosti,
Ter mu grad podsesti i, arvuć, dobiti,
Z njega svih izvesti, tere jih pobiti.
I, takova posla svaršiti, bivši vruć,
Kauze odasla, po svoj zemlji tekuć,
Zapovid noseći, ki god darži timar,
Da ide, jazdeći, kud jazdi golem car;
Nazor i kadija, gdi se ki nahodi,
I svaki spahija da vred k caru hodi,
Baše da se sprave, svak da vrime skrati,
Ter svi da s' odprave, kude car obrati,
Priteći, pobiti i mlada i, ki 'e sid,
Ki neće stvoriti carevu zapovid.
Nigdor neobteza, da, u red se staviv,
K caru se poteza, viteški se spraviv.
A on, zpustiv potom nikoko malo dan,
San svojim životom z Carigrada ide van.
Pod njim biše konj, vran, arabski, pastusat,
Mej množtvum konji zbran, v tri putonog, zvizdat,

Kopita visoka, noge čiste, zdrave,
Čivela široka, a sve kosti prave,
U tarbuhu pupčast, mala boka, svaljen,
A u sapih klubčast, stepen prizad hvaljen,
Rep kratak, a tanak, duge strune na njem,
Vas ini ostanak mnogo gizdav u njem.
Pod sedlom pak osdol visok greben izvel,
A rebra, kako vol, u široko razvel.
Parsi odtvoreni, mesnati do volje,
Široko stvoreni, nemore se bolje,
Vrat debel i širok, nikoko uločen,
Grive tanke, visok, podobno razlučen,
Glava suha, mala, neg ju koža skrila,
A po njoj se j' znala ta najmanja žila;
Velike nosdarve, karvavih očijuh,
Vas gizdav do marve, strignastih ušijuh,
A proriž od čeljust pri velik, nego mal.
Pina mu hodi z ust, kad god je uzdu žval.
Vas biše k skoku dan; ni naravi lene,
Ohartan sa svih stran, kud mu rukom krene.
Noge lipo dviže; gdi spridnjom postupi,
Tu zadnjom vred stiže i dobro pristupi.
Miran i tih biše, da barž, kako sokol,
Kako človik htiše, i sardit i ohol.

Sedlo biše na njem od Karamanije,
A sumodra po njem koža od Sagrije.
Po koži od zlata mnogo biše cvitak
Novih prem zpod mlata i zpod hitrih dlitak;
Jinud pak pramici srebra svakoj strani
I dragi kamici, tja v Indiji brani,
Parsine te kože pohve lipe, dosti
Nitkor zreć nemože njihove vridnosti.
Cafil se modraše u mnogo mist na njih,
Rubin carljenjaše sa svakih stran po njih.
Dijamant, drag kamen velike tvardosti,
Zdavaše svoj plamen u toj narehosti;
A zlatna strimena, na njih vridnost svaka,
Da mnoga vrimena nevidi se taka.
Bisera, ter turkes na njih sa svakih stran
Biše bogat ures, vas na jaglu pribran,
Sta oka zlata slita; po njih svaki tezi,
Liplji sega svita i prihitri vezi,
S di'ancinti, s tupaci (?) sultanska ma(n)jera,
Kih mu po ulaci salju tja z Kajera.
Od svile popruga dva šara imiše,
Široka i duga, koko triba, biše.
Sva zlatim zlamenjem uzda urešena
I dragim kamenjem biše narešena,

Koga bihu po svoj naredjene varste
I po vojak tokoj, a zlatne joj barste;
Veruznjak mestrije, z Damaska ka zhodi.
Po njem zlat hitri je, ke svit nenahodi,
Ogarnik na vratu od svile carljene.
Smiraldi u zlatu po njem se zelene,
Bisera s iztoka po njem višaše vez
Zprid Manbre, potoka, ki mu da niki knez.
Pud vezom pak osdol visaše hotoz bil.
Tri mu strane do tol zlat pram biše prikril.
Te konje vojahu psinci Imbrahora,
Ki piši hojahu vele lipa stvora;
Zdravi, mladi bili svi skoku spravljeni,
A u modri svili jednako opravljeni.
Treset u tih spravi bedevov se prid njim,
Turak, kako mravi, varvljaše se za njim.

Kakov biše car?

A on jahaše prav, zlovoljan, star i sid,
U nogah malo zdrav, u licih jure blid,
Tanjahat u pasu, a u pleći širok,
Čestit car va glasu, a vrat mu bil visok,
Nos tanak, pokučen; imaše tih pogled,
Da j' dobru odlučen, rekal bi, ni v njem zled.

Bil, tanak tulipen biše na glavi svit,
A za njim zadiven prolitnje ruže cvit,
A na njem hazdija, z golja zlata tkana,
Na dar malo prija ka mu biše dana
Iz ruke karstjanske. Nut ruga, nut smiha,
Nut šibe poganske nad nami cić griha!
Biše sebe svukal dolamu od svile,
A zlatnu obukal viš' košulje bile.
Pridragi kamici za putca joj bihu,
S kih kako plamici ognjeni gredihu.
Pason se j' opasal Stipana, hercega,
A sablju pripasal biše Kender-bega,
Lipo spravnu dosti, ča mnozi govore,
Tolike vridnosti, da se zreć nemore.
Nigdor njega oprav ni umil zciniti,
V koj'j jazdjaše uprav' karstjanstvo pliniti.
Svak mu se klanjaše priklomo, s poštenjem,
Gdi vas zlatom sjaše i dragim kamenjem.
Ovamo onamo glavom pokiniše,
Gledeć simo tamo, mimo kih miniše.
Bihu mu šalvare carljena veluda,
Nove, a ne stare rude više ruda.
Čizme mu karmzije, srebrom podkovane,
Pašči ostrog Sagrije, sve zlatom skovane.

Tri baše, vićnici, s kimi se većuje,
I njega svitnici, kad godi vojuje,
Blizu ga jahahu, sablju, luk i strile
Sa zlatom imahu, konji, kako vile.
Sto s' ulakov prid njim, treset svake strane,
A druga sto za njim, svi jednake hrane.
Svih jednaka svita jednake strilei luk,
U rukah procvita mej njimi cik i muk.
Svaki svojoj glavi žarkulu s perjem svil,
Svaki jedne slavi, jednake dobi bil.
Dva po dva gredihu, kakono dijaci.
Ki ga s desne bihu, svi bihu livaci.
Jahaše prid njimi sandžak, Tajileri,
S junaci svojimi, š čapljenimi peri,
U kih su zastave, horugve i dundar
I ine oprave, ke darži čestit car.
S jabukom zlata sgor, s misecem tolikoj,
Koji s tartarskih gor snesose na poboj.
Svaki jih nosaše, mlad brade nebrije,
A konja imaše siva z Natolije.
Svaki lipo spravan jahaše, vrat izteg,
Gosposki opravan, kako da bi herceg.
Prid njimi se vuku patanci 'e na koli,
Kimi grade tuku ti Turci oholi.

Petdeset biše tih na konjih, jazdije,
Ter u stup vele tih pet po pet hodije.

Janjičari.

Janjičarske age biše deset tisuć,
Svaki dobre snage, biti se, mnogo vruć.
Mnogi topidžije prid njih su umići,
Proside džidije s m(a)ladimi ditići.
Svaki s pomnjom želi druga imit veće,
Zakada car veli, da gradi razmeće.
I mnoge taraske vucihu u naprid,
Kin gradi, ni daske nestoje, ni tvard zid.
Svaki se hraniti htil listo za slavu,
Da mu se j' braniti veće, nego lavu.
Svaki se ponosi piš mlad, barž, kako hart,
A u rukah nosi puk žiću naglu smart,
Niki strile i luk, hodeći te volje,
Kakono gladan vuk, da mori, da kolje.
Na svakom berita kapenka najveća
Bila, ka dohita doli mu niz pleća.
Ti hode jos u red od one falanje,
Ka nigda podbi zled svim od gad doganje (?).
Ovi cara štite, svaki ga zaklanja,
Tere svitu prite, da mu se poklanja.

Spahije.

Tisuć spahij jaše carevih s desnu tih.
Svaki sablju paše, bodežni mač u svih.
Na nikomu j' pancir, oklop je na nikom
I kože ljutih zvir strahotom velikom.
Oprovda prid svakim štit s kopjem ponosi,
Lipim redom svakim svaki se uznosi.

Sulfatari.

S liva sulfatari jahahu u taj red,
Prihudi patari, u kih je svaka zled.
Tisuća i pet sat biše jih po broju.
Spravni sablje pajat po mrazu, po znoju,
Caru slide staze, gdi godi pribiva,
Ter ga virno paze, kad, spećі, počiva.

Siromasi.

Za timi pak jaše množ Turak prez buke,
Katipir'ljer-baše, ki paze odluke,
Turci, siromasi, mev timi su mnozi,
Čarnci i Ćarkasi i ini ubozi,
Za timi kamile, veli dromidarci,
Za timi kobile, mazgi i magarci.

Za timi kolove gvozdene do toli
Potežu volove, i jaci bivoli
Naparćeni hode svakojakih stvari,
Na svitu kih gode u vojskah se kvari.

Sesdefer begov.

Prid patanci'ami pak šereg z Natolije,
Kako nebo oblak, v daleč polje krije.
Prid tim karamanski takaj ide šereg,
A uza nj' bosanski taj Sokolović, beg,
Pored beg blagajski, pod pas krila priteg,
I on podunajski, na sablju se poseg.
Baše z Rumanije jiždjaše množ vela,
Zada se boj bije, gre, opustiv sela.
Uza nj' beg z Morije, a s njim mnoge Turke,
I on z Arbanije, pri kom nisu surke,
Neg junaci taki, ki listo delije,
Tere spravan svaki, da se s trima bije.
Arslan, beg budinski, otmanova roda,
Prid svimi Karinski gre tri milje hoda.
Svakoga tih begov deset tisuć jaše.
Nut bojnih šeregov, nut nesriće naše!
Svakomu j' vojniku u ruci sulica,
A na njoj za diku svilna horugvica.

Nikomu j' na glavi šišak od železa,
Nikomu j' u spravi čalma od meleza.
Na njih čaplje vela perca su svijena,
A orlova krela na štit pribijena.
Tu štiti železni, okrugli z Urije,
Tu mači bodezni, tu sablje-azimije
Vise jim pri bedrah. Niki kljum, al' nadžak
Nošaše u rukah, a buzdohan sandžak.

Konji svakojaci.

Pod nikim konj jugat, ali vran, ali siv,
A pod nikim durat, carnorep, carnogriv,
Pod nikim jabučast, prozelen pod nikim,
Pod nikim alatast s biligom razlikim.
I pak ine svake, ke god se nahodi
Na svit konjske dlake, u toj vojski hodi,
I pišac to veće k njemu množtvo jaše;
Jer ga se odveće svi boje i straše.
Nigdir ni beslije, darviša, ni hože,
Nigdir čelebije, ki negre, a može,
Nigdir ni azapa, ki, pripregnuv si skut,
K toj vojski neklapa na silna cara put.
Svaki haramija družinu pokupi
I svaki kadija, ter s' u vojsku kupi.

Tuj mnozi pastiri, tu mnozi čobani,
Mnozi muzuviri i mnozi oljani,
Od živine stada pogoneći, teku,
Kadi vojska pada, da kolju, da peku.
Tu Sarahorije dohodi konji broj,
Kako kad se vije s gore pčelinji roj.
Taj nosil motiku, taj lopatu nosil,
Ta kosu veliku, kon je travu kosil,
Ta nósil zubaču, taj velu sikiru,
Siljen, i u plaču slideć tu nesmiru.

Kadi vojska pade na petnadeset Junja?

Ta vojska u ta red, petnades't dan projde
Junja, nehodeć vred, k Sarajevu dojde.
I, tote odsedši, učeka družinu,
Šatore razvedši, nikoko počinu.
A k njoj se li palje, ki god je junak zbran,
Prenda po nj' nešalje, sa svih četverih stran.
Dvi ugarske milje, gdi biše odsila,
Polje, lug i spilje u dugo j' prikrila,
A milju široko, ter peče, ter vari.
Zastave visoko, horugve s dundari
Vide se daleko; nikogar nemari.

Drugi dil.

Silan car, hteć znati te njega vojske broj,
K sebi čini zvati sbor pišac tri krat troj,
Ter jim zapovida, da ju pisat zajdu,
Do tretoga obida da se pri njem najdu.
Pro vojski odajdoše i, s bezi govoriv,
Skupnoj obajdoše, lejistar otvoriv,
I ki zapisaše, ki bihu odseli.
Konji konjskih baše tuj bihu doneli
Četire sto tisuć, a sto tisuć pišac.
Jeli tu car moguć, jakih ruk i mišac?
Ki god pišac pojde k caru vele bistar,
Treti dan pak dojde i prošti legistar.
Uhoda, ki biše u tu vojsku pošal
S konjici i piše, Sigetu bi došal
I sve čisto pravil, da tu carevu moć
V tom mistu j' ostavil, da nezna, kud će oć.
Postav tu, golen car po vojski j' poručil.
Želeći svaršit stvar, kuno je odlučil,
Zazva k sebi baše. Reče jim: „Kruže moj,
„Sprav'te rede vaše, u kih grem na poboj,
„Ter put upravite vdilje k rici Dravi!
„Pri njoj mi spravite šatore u spravi!

„A da mi Hasam-beg prik nje most načini,
„Ni postav, ni poleg, da se neprihini!“
Pošte odpraviše tudie k Hasam-begu,
A pak se spraviše, svak k svomu šeregu.
I sve te sile sbor postaviše v on red
Mlada miseca tvor, kakov je lipo vred.
Sto petdeset tisuć okol cara biše,
Svi na konjih siduć; jer tako red htiše.
A sva Pišadija s taraškami prid njim,
A Šarahorija s patanci'ami za njim.
Tri bezi tolikoj bihu zadnje straže
U pomnji velikoj, ki mu druma traže,
Sprid desne i s live dva'est begov sloge,
Jašuć redom krive te misečne roge.
A uz njih potiču čauši s turbanom,
Tere jih obtiču v ruci s busdohanom,
Sbijajuć ni bega, nešćedeći nišće,
Ki god van šerega jahaše nevišće.
Svak u vojski muči, gledav sablju, ter meč.
Pod njom zemlja buči deset milj u daleč.
Sprid straža pod Šeget gre dvi milje hoda.
Beg, Tarali Mehmet, prid njom je vojvoda
A bosanski uza nj' lipom stražom ide.
Prid njim živi oganj! Bošnjani se vide.

Kad sunce prasniše u te vojske kraji,
Veće se lasniše, neg ognjeni zmaji.
Taka joj je sprava, od kopaj steć uzgor,
Kakono dubrava lipih jel navarh gor.
Biše ju sgledat strah, gdi joj vitar vija
Horugve sgar, a prah zpod nje k nebu svija.
Dočime varvljaše ta vojska u ta red,
Prik Drave činjaše Hasam-beg moste v red;
Dali te rike moć, ča u dne činjaše,
Saba budiše noć, sasvim razčinjaše
Tako, da da caru na znanje taku stvar,
Razumnu, a staru. Toj razumivši, car,
Tudie mu posla list i jedan bil rubac,
Njemu dajući zvist, da ob jedan dubac
Činit će ga obisit tin rubom, ako most
Nesklopi tuj lisit; život mu nije prost.
A na rubcu biše pisano s obih stran
Zlatom, kadi diše car, sultan Suliman.
Kad zapovid taku ta baša razumi,
Klade pomnju svaku, ku more i umi,
Svim zaroke čineć, da idu k raboti,
Prik Drave most klopeć, ka kamo car hoti.
U malo vrimena množ dasak snesoše
I mnogo slimena, gdi su sinokoše,

Niz Osika doli srid zelene trave,
Gdi ta beg oholi, most čineć prik Drave.
U manje deset dan jak, tvard, dug milju most
Prik vrulj, prik blata zdan, prik rike sbija most.
Da na brodih prija bi se (on) prebrodil,
Sandžak, Taralija, ki j' prid vojskom hodil.
Kad te rike struju pride vas njega sbor,
Tad on pri Pečuju razbusi svoj šator.
Toti mu mnogu slas nosaše svaki kmet.
Bi take stvari glas donesen u Seget,
Ku kadano sliši gospodin od Zrinja,
Čigovano tiši sve Harvate Sinja,
Učinivši tanač s vitezi, ki nose
Bridak sablju i mač, tere se tim znose,
Tisuć pišac mladić, ki već krat hodiše
V Turke gusarstva cić, tere jih robiše,
Odluči, a, koji na konji vojuju,
Pet sto da se sbroji, da v gusu putuju,
K Šiklovšu da gre svak i k Pečuju pravi,
Gdi Tarali, sandžak, s družinon se pravi.
Prid timi gusari i pišci tolikoj,
U kihno karv vari, da idu na poboj,
Gašpar Alapija, vojvoda, grediše,
Ki Turkom dodija na konju i piše,

I Miklouš Kobač, ki 'e viteštvo činil
Vasda, kad biše zač, niti je strah imił,
I Patačić Petar i Papratović Vuk,
Jedan vihar-vetar, a drugi groma buk,
Vitezi u gusi, na lice na boju,
Kako cvitak busi, zbrani u tum broju.
Svi skupa odajdoše. I, viteški hodeć,
Pri Dravi najdoše mnogo Turak, brodeć
I po varsih ležeć van grada, Šiklova,
Ništor se nebojeć nijednoga slova.
Svi ti Turci bihu bega, Taralije,
Svakoga derihu, gdo se š njimi bije.
Ta pod kopus viče, ta zvoni čingrije,
Ti se sabljom diče, da j' ustra, da brije,
I bihu po paši konje razpustili.
Tada ovi naši na njih su udrili.
Tomu kopus pade, ta čingriju varže,
Ta konja popade, tomu se odtarže,
Ta sablju polati, da čini, ča more,
Ta pleća obrati, bižeć zlo, ter gore;
Tomu glava hvarkne, kad sabljom udare,
Toga kopje barkne, toga konj potare,
Toga ta poteže, sgrabiv, k zemlji varže
I, primogši, sveže, ča more najbarže.

Ta, harbon udaren, leži, dušu beruć,
Ta, z pukše oparen, ganut se ni moguć.
Niki, ranjen, viska, ter u blato gazi,
A niki se tiska u tarsje, ter plazi.
I beg, Taralija, i ranjen i bijen,
Kakono džidija, sakri se, razbijen:
Sebi, svomu rodu; jer nima razuma,
Sramotu i škodu učini prez uma.
Družbu mu pobiše, brata odvedoše,
Blago mu podbiše; jer s' on nosi loše,
Šator mu razbiše i nebiše lini,
Haznu mu obiše, vzeše sultanini,
Od zlata, od svile hazdije pograbiv
Carljene i bile, ter s' u nje opraviv.
Plineći, gredihu na konjih vojnici,
A pišci derihu, vapijuć: Bod', sici!
Išćuć jih, nestanu; našadši jih, biju.
Turci se neganu, taje se i kriju.
Tu na kmetskih kolih blago napartiše
Tih Turak oholih, kihno usmartiše.
I begovih kamil napartiše tokoj
Srebra, zlata i svil, učiniv ta poboj,
I mazgov petdeset naravi opake
I parip šestdeset, marhe svakojake.

I šator i dundar begov naši vzeše,
Jednu golemnu stvar, ča Turkom oteše,
Pače dva dundara s konjskim repom bihu,
Duga, svilna šara železa jimibu.
Srebarna široka s jabukom srebarnom
Kopja jim visoka s rukojimlom carnom.
Niki se opravil u šubu od kunic,
Niki se dobavil od vučin, od lisic,
Niki sužnja vodi, niki ga poriva;
Jer neće da hodi, nego se odriva.
Tu nikoga rane, da na mistu umre.
S toga se pak gane drugi, ter barže gre.
Tu bi Turkom škode! Naši se vesele,
Za sužnje jih vode; oni se dresele.
Našim bi dika i čast, a Turkom sramota;
Jer izgubiše vlast od svoga života.
Ki biše čestit beg, žešće se je sakril,
Izgubiv svoj šereg, ter sramotom prikril.
Po tom može znati svak, ki je vojvoda,
Da j', brez straže stati, sramota i škoda.

Zamiri.

Gdi je triba bditi, toti spati nehtij;
Kad se triba biti, tad zdravice nepij!

Zamiri.

Gdi je tribi tanač viteški da bude,
Tad riči neopač', da t' se z(o)lo nesbude!
Junaci razumni s posluhom vojuju,
A ne, ki su glumni, ter, vitreć, luduju.
Lasno se j' pobiti, ki god se neboji;
Da triba j' dobiti. To v razumu stoji.

Zamiri

Triba j' biti hitru, vojvodi jimat svist,
Ter se nedat vitru gibati, kako list,
Da, kuno posluje, da vreda stvori stvar,
Ter da neosluje, kakono lin tovar;
Zač nigda bi cesar barz sridu te žalje,
Parvi bi rinski car, komu svit čast šalje;
Zač Sipijon, bdeći po svojih s obzira,
Dvi vojske, nemneći dobivši, raztira.
Svaki čini straže, ki želi poštenje,
Da ga neiztraže, kakono zvirenje,
Svaki straže čini, da mu nije škode,
Tere se nelini, slišati vojvode.
Svak sebi ima var, kad je na polju van;
Jer će mu pošten dar napokon biti dan,

Zamiri.

Škoda j', z(o)lo doteći, a sramota odsvude,
Vridnu mužu reći: Nemnjah, da to bude!
To viteštvo stvoriv, naši iz Sigeta,
Gospodski se odiv, ne kakono četa,
Da, kako očite vojnike operni
I mnogo čestite vitezi nezmerni.
U bubnji udriše, plin sprida goneći,
Robje, ko dobiše, vezano vodeći.
K Sigetu čine put na konjih, bugareć;
Pišci priprenu skut, u kopus udareć.
Niki tiho jaše, po vojski pogleda,
Niki hazdij — baše na sebi razgleda.
Pri nikomu skakne bedev, tere harče,
Željan, da se zmakne, ter da se poztarče.
Niki konja spinje, te njim čini kruzi,
A konj se propinje, čineć strašni pruzi.
Sa svim tim staviše poštenja svoga rad,
Kad se odpraviše za (tu) stražu najzad.
Sto petdeset kopaj, Patačić nad njimi,
Svilan zlatom alaj nosaše prid njimi.
Gredu, kako spira, nigdor s' neobzire;
Jer jim Bog da mira, nebi jim potire.

Dojdoše k Sigetu, svak jih vidit želi,
Kako dobru letu, ter jin se veseli.
Taj jim ruku shiti, ta di: Dobro došli!
Taj jih nudi piti, kude su mimo šli.
Tomu primu brime blaga, ko je dovel,
Tomu darže strime, dočime je odsel,
Tomu sablju odpašu, tomu odpnu ostrog,
Toga svilom pašu, zuju čizme iz nog.
Niki o'počinu, niki neodmilje;
Ide gospodinu, Zrinskomu, udilje,
Tere mu se klanja. On jim ruke stiska,
K sebi jih priklanja i k sardcu pritiska.
Svakomu obita, ku god podobnu stvar
Od njega zapita, da će mu bit na dar.
Ta sablju, ka brije, nošeć, mu dariva,
Ta svilne hazdije, ka zlatom prosiva,
Ta šišak železni, sgar zlaton pokovan,
Niki mač bodezni, vas srebrom okovan.
Svakoga vojvode, koji tamo biše,
Oprovde dovode konji, ki dobiše,
I sužnji još prid njih i, gologlavi stav,
Mole ga, da od njih prime jih ča ljubav.
Primi malo stvari, dav uzdarja dosti;
Jer u njem nevari pohlep od skuposti,

Da biše mnogo blag i dać i pogodan.
Zato svim biše drag, svim biše ugodan;
Jer vojnici nete skupa gospodina,
Ki jim v sardcu mete gorčinu pelina.
Ov gospodin, Zrinski, darža dvor odtvoren:
Českí, vlaški, nimski, svak jih u njem dvoren.
A, dar u njegovu odluku i volju,
Rekal je takovu u belgradskom polju.
A Hrvate bihu njegova dvora čas
I u njem imihu svaku ogoju i vlas,
I u svako doba i mira i rati
Štova jih osoba, kako drazi brati.
Tu mnogih odpravi s ljubeznju od sebe,
A mnozih ostavi, sidajuć kon sebe,
Ter jih izpitujuć, kako se nosiše,
Viteški dugujuć, kad Turke razbiše.
Dokle se oni take riči zgovarahu,
Jisbine se svake pecihu, varahu.
Stoli načiniše, vina svakojaka
U kupe nališe, i lahka i jaka.
K večeri idoše, drug druga štujući,
Svi, kino dojdoše, dvorno blagujući.
Zdravice pijahu u zdravje cesara,
Vino prolivahu u pogibil cara.

Bugarkinje pojeć, oprovde začinju;
U čingrije zvoneć, niki se napinju,
Trublje trubeć vele, a niki pripiva
Na pojke vesele, kad jim vino liva.
V tom veselju steći, uhoda pripade,
Z koga jih nemneći ovi glas zapade,
Da će car dopriti pod Seget očito,
Da bi znal umriti pod njim stanovito.
Kad jim sve to zusti, svak jima zle misli,
Svak večeru pusti, svaki se zamisli.
Gospodin Zrinski, stav: „Zlovoljni, nestojte!“
Reče: „Da j' cesar zdrav, ništor se nebojte!“
„Nije nas nišće strah u viteških dili;
„Jer znamo, da smo prah, gospodine mili!
„Da, oh! more biti dani skarbi u nas,
„Misleć, da se j' biti silom, ka gre na nas,
„Ku j' težko dobiti; jer je daleč viš' nas.“

Treti dil.

Osmi dan teciše, da Phoebo, zlatoglav,
U zlamenu biše, kogano čuva lav.
Begler-beg Natulaj prik novoga mosta,
Za njim baša, Okaj, s njime Turak dosta.

Begler-beg, drumeli, i svak, ki s njim dojde,
I glavan car veli na Dravi da projde.
Tu mnogo almuštva učini ubogim
I poda zaduštva svojim hodžam mnogim.
Šest krat se razsvanu, i šest krat pak bi noć,
Da s' od'tle neganu njegova sila i moć.
Pod šatorom staše srid zelene trave,
Dočin se varvljaše vojska mu prik Drave.
Tu mu baše kažu, ča su dos'le krili,
Da mu pridnju stražu naši su razbili.
Na to mu skoči jid i tako ga opoji,
Da mu se dviže urid, i vas se oznoji.
„Ja sam slavno caril", reče: „do ovih lit,
„U kih sam ostaril, da me se j' bojal svit,
„Klanjal se i harač si svih stran mi nosil,
„Moleć i čineć plač, od mene mir prosil;
„A sad pod mu starost, gdi j'sa mnom sva mo'a vlast,
„Nut! gdo mi da žalost, gdo l' mi nečini čast?"
Da, poznati te vred, već se usudiše,
Ko mu l' smarsi se red, ko ga li zbudiše.
Pri, neg se razsvanu, još zvizde videći,
Od Drave se ganu, k Sigetu ideći.
I, odtudej pošad, dopri šiklouških mej,
Tja pod misto došad, ko sedi Ersam, bej.

Tu bašu, Arslana, čini s baštva svrići,
Premda j' karv Otmana, i glavu mu odsići;
Jer se biše dvigal izpod grada Jule
I ludo ga odbigal, vargši mu dil kule.
Četvarti dan projde, Ersam, bej, odšadši,
I k Pečuju dojde, pri njem večer padši.
A odvod se dvignu, ter, gdino j' studenac,
Drugi večer stignu, gdi j' sveti Lovrenac,
Nedaleč Sigetu, da, podaržavši skut,
I malu ditetu do poli danka put.
Kad začu to oni Zrinski, zeleni bor,
Kogano zvon zvoni prik(o) sve svita gor,
Mudar, kako guja, a smić, kakono lav,
Van kuće izbuja, a pak, na placi stav,
K sebi čini zvati najprija vas svoj dvor,
Ki zna vojevati, pak vas segetski sbor
I inih dozvavši; ča će od njih, čekaju.
On, mev njimi stavši, njega svi gledaju,
Reče: „Moji sini i ma bratjo mila,
„Ki nebiste lini na vojnička dila,
„Da mnoge hrabrosti učiniste svude,
„Da su vam svitlosti, dočim god svit bude!
„Vi ste mnoge čete turačke razbili
„I njihove kmete za robje vodili.

„Vi mnozi šerezi turački tirali,
„I baše i bezi zprid vas umirali.
„Vi, sluge priverni svitlosti cesara,
„Vitezi nesmerni protiv sili cara,
„Vi, sini, vi, brati, i vi, moji druzi
„U karvavoj rati! Znaju polja, luzi,
„Kadi sablje vaše i s mojom takiše,
„Tursku karv lokaše, premda se nepiše,
„Da, to zna vas saj svit, da je istina stvar,
„I ovi starih lit soltan, Soliman, car,
„Ki se je razbukal, kakono val morski,
„Ki nam, sardit, do'ukal veće, neg lav gorski,
„Želeći nas ztarti, tere nas obsesti:
„Nebojte se smarti, ka će svih razvesti,
„Da veselo svaki, hrabro i umiće
„Učekaj boj taki, ter se arvi smiće!
„Bolji se j', arvati, viteški opriti,
„Neg sramotno dati; jer je li umriti.
„Gdo s poštenjem spravan na ov svit umira,
„Vičnji mu glas slavan do nebes dopira.
„A gdo žitak svarši pošteni sramotom,
„Vas mu se glas skarši, ni spomenut potom.
„Zato, druzi moji, kopja, ka slomismo,
„I zastupni boji, ki već krat razbismo,

„S kojih nam slavan glas po svitu prosiva,
„Da nam se svaki vlas poštenjem odiva,
„Da slavnijih dili vele ćemo biti!
„Da ki vas svit sili, s tim ćemo boj biti.
„Premda nas njega moć u boju primože,
„Vik nam dan, nigdar noć već biti nemože;
„Jer, svaršiv ovi trud, pojt nam hte duše v raj.
„A od Boga je sud li, pustit svita kraj,
„Mi ćemo ga pustit slavom take časti,
„Da ju ljudi zustit nete imat vlasti,
„Tač, da već neumru nigdar nan imena,
„Dočin god rike vru i teku vrimena.
„A zač ja nebih rad, da vas ki posudi,
„Da meu vas dosad rič vas moja bludi,
„Ter da meni ni kan, taj boj dostignuti,
„I da ću zajti van, ter vas odbignuti,
„Željno ga sad molju, svaki, ki je drug moj,
„Rec' mi, jes' li v polju bil, parvi biti boj,
„I vasda na harac, i, zdarčav s ulice,
„Jel' parvi udarac bil moje sulice?
„I kad vas je koga turski druga zvratil,
„Jesan li se s toga na zruku izvratil?
„Ni sad vas neostavim; jer mi 'e s vas obraz bil.
„Istinu vam pravim, moje ste duše dil.

„Vasda vaše vire ljubav me poteza,
„Tere me brez mire jakom uzom veza
„Tako, da sam bil rad svim u tomu misti,
„Kakono želim sad, slave i koristi.
„Ni me strah te zloći, ka je sad nad nami,
„Dočim budu moći vladati rukami.
„Sliš'te riči moje, svak, ki tu sad stoji!
„Turci nas se boje, sam nas se car boji.
„Nu pristup' simo svak, virom se obezi,
„Bridku sablju izmak', ter Bogu prisezi,
„Za viru karstjansku protivit do smarti
„Tu silu pogansku, ka nas grede tarti!"
Tu Zrinski najprija priseže na tu rat,
Gašpar Alapija, a za njim njegov brat,
I vitezi ostali i svi ini puci,
I veli i mali na ti gladni vuci.
Bogu se obećav, moleć, da dojde k njim,
Zrinskomu viru dav, do smarti biti s njim.
Riše mu: „Nemnimo, da ćeš pojti od nas,
„Da isto daržimo, da bi umarl za nas;
„Jere sramotnu stvar nikada t' nis' stvoril,
„Nit se j' nevere kvar okol tebe dvoril,
„Da sva tvoja lita pri tebi ima slas
„Vira stanovita i s njom pošteni glas.

„Gospodine blagi i nam dobrostivi,
„Gospodine dragi i nam milostivi,
„Pripravni stojimo, ča j' zapovid tvoja,
„Niti se bojimo, čekat toga boja.
„Učin', ki hoćeš red, i kako bolje viš!
„Izpunit će se vred, ča godi zapoviš."
„Ovo j' ma zapovid, sliši do diteta!"
Reče: „Svak čuvaj zid od grada, Sigeta,
„Ter svaki poslušan bud' svomu vojvodi,
„Nebud' mu oglušan; jer mu se smart sgodi!
„Jošće me svak zori i ovu imaj svist,
„Nigdor negovori s Turci, ni primi list;
„Jer ki god to stvori, to hoće biti kriv,
„Tudie da s' umori, da već nebude živ,
„Da, kako karvnici svaki jih gledat htij,
„Bodi, kolji, sici i puškami jih bij!
„Patanci'e priprav'te vi, ki ste nad njimi,
„Taraske naprav'te, hod'te k zidu s njimi!
„Imate globusi i imate praha,
„Arvat se s komusi, neimajte straha!
„Vi, vojvode moje, i, vitezi zbrani,
„Svak da misto svoje viteški obrani!
„Dvi tisuć tri sto nas, svi karstjanske vire,
„Nebojmo se tih pas, ki nam zubi cire!"

Kako jim to reče, svaki k stanu pojde,
Pak s oružjem zteče, tere k zidu dojde.
Dan i noć tu stahu, doma negredihu,
Da tote i spahu i tote jidihu.
Kad jedan pospaše, tada drugi s čista
Vele bistro bdjaše i čuvaše mista.
Te straže čineći, treset Julja projde,
K njim Turak, darčeći, deset tisuć dojde.
Rumeline zvaše, ki Begler-beg beruć (?),
I Akasi-baše, zbrani zmej sto tisuć.
Naši van skočiše, ki hip sunce sinu,
Ter se š njimi biše. I pol dne tja minu.
Mnogi glavom plati, ki j' bil tu dotekal,
Ni se v tabor vrati, ležeć, martvo tekal.
Svaki dan množ veća turska jih podliga,
I težkoć na pleća gorčija naliga.
A oni svaki dan Turkom se opiraju,
Dajuć jim smartnih ran, od grada tiraju.
Do šest dan Agusta na harac zhodiše,
Ter tih dvih baš husta množ Turak pobiše.
Caru se uzgrusti i na konja vsede,
Svom vojskom se spusti i Seget obsede.
Šatore razpeše gusto, ča govore,
Ter sve pute sveše, da se v grad nemore.

I polje prikrili u daleče taj mig,
Čergami pobili, kako kad pade snig.
Da, sliš'te čudo sad! Protiv svoj toj sili
Skočiše naši tad, ter su se s njom bili
Do pol toga danka. I, kad se vmoriše,
Sikuć bez pristanka, v grad se zatvoriše.
Tad topidži-baše pantacije vele
I taraske zdaše i trublje vesele.
Sve trubit udriše, a bubnji bubati,
Gdi godi ki biše, a sva množ vikati.
Trus biše pod svimi, v nebu grom i praskat,
Paklen dim nad njimi, u njem ognjen laskat.
Zatim svim do mala viknuše, jedno stav:
„Halla, halla, halla!“ A to da je car zdrav!
Jur biše markla noć, kad vikat pristaše.
Tad naši na pomoć triš ISUSA zvaše.
Jutro kad osvanu, jos sunce negrije,
Eto se množ ganu od Sarahorije.
Z luga koši točeć, prid gradih staviše,
U njih zemlju noseć, tvardo napraviše.
Naši neodmiljahu, da iz pušk i s lukov,
Nepristav, striljahu na tih gladnih vukov.
Mnogomu skratiše vrime njega žića
I martva svratiše, dav mu zla dobića,

Da osmi dan zvukoše pantaci'e i taraske,
Iz kojih tukoše ljudi zid i daske
Varoša, Sigeta, ki se novi zvaše,
U kom lipa četa od hajdukov staše.
Turci sve vikaju, svak jih dobro čuje,
I grada pitaju, ter da se car štuje;
Dali tu pasju starv, ku svaka zled vari,
Zrinskoga čista karv ništore nemari,
Neg po gradu obtiče, nad kim je pogiba,
Viteze poniče, gdi j' veća potriba,
I, premako vari v sardcu mu dreselje,
Licem, ričju i stvari svim daje veselje.
I, varoš rečeni nemoguć daržati,
Gospodin hrabreni čini ga požgati.
Tač vred ni to stvoril, Turci unj nastaše
I, v tri buduć sgoril, pantaci'e van daše,
Ter u varoš stari začeše z njih testi,
Noseć mu zlih dari, počeše ga mesti.
Tako ga tepući, nestaše dan, ni noć,
Grozno ga arvući, staviv svu svoju moć,
Ter ti ga arvaše na punih deset dan,
Napokon zagnaše iz njega naših van,
Da, kih zaskočiše u njem ti pogane,
Bez izma pobiše, dajuć bridke rane.

Zgibe Martin, Bošnjak, i stari Lovrenac,
Izgibe Blaž, dijak, i Dando Ferenac.
Zgibe u ta poboj Sekulić Marijan,
Juraj Petar Batoj, Radovan Andrijan,
Svi hrabri vojvode, svim glave pojdoše,
I inim, ki gode s njimi se najdoše;
Da, svaki od njih prij, nego moć izgubi,
Onih turskih džidij prez broja zagubi.
Cić smartnih til smrada, ki polje postupi,
Sam car daleč grada i dobro odstupi.
I s jedne strane smrad tako ga primaga,
S druge s čemerom jad, ter ga raznemaga;
Jer mnjaše njegov kip, došav toti s bukom,
Sbiti jih jedan hip, a ne s tokom mukom.
U misli privaren, svaršiti boja stvar,
A, v sardcu udaren žalostju buduć car,
Takov ga zgriza čarv, da smart k njemu plazi,
Gdi toka turska karv po polju se gazi.
U njem vare jidi, znoji mu se toče,
Gdi segetski zidi tom karvju se moče.
Sokolović-bašu zvav, prid njim gdi stoji:
„Ti znaš gorku čašu, koja me sad poji.
„A čaša ova jest, da ta sigetska zloć,
„Mnim, da će s mista stest svu moju velu moć,

„Blago moje hazne sve da mi razsaka
„I moju karv lazne, haj, srićo opaka!
„Barzo, barzo! Nestoj, nebudi lin, ni tih!
„Znesi buzdohan moj, njim k zidu tiraj svih!
„Na Siget navali, jagmi ga i mori,
„Ognjen ga popali, svega ga razori!
„Već prid mnom stat nemoj; jer se vas izjidam!
„Barzo svaršiti poj, ča ti zapovidam,
„Neka toti grad moj, stan ova, sazidam!“

Četvarti dil.

Sokolović Mehmet, hteć cara zoriti,
Ter slavan grad, Siget, sasvim razoriti,
Caru se pokloniv, zpod šatora ide van,
Strašni, oči odtvoriv, noseći bozdohan.
Ni mal hip nepostav, želju mu svaršit rad,
Baše k sebi dozvav, reče: „Sliš'te me sad!
„Svih kraljev gospodar, ki na ov svit stoje,
„Sultan, Suliman, car, koga se svi boje,
„Dozva me prida se. Skender je odpasal,
„Metnul pancir na se, a sablju pripasal.
„Šišak mu j' na glavi, konj mu se napravil;
„U vojničkoj spravi k boju se je spravil.

„Reče mi: „„Kad baše, kad bezi s veziri
„„Neverni postaše, ter svak muzuviri
„„I k boju se šćedi, ni gre z dobre volje,
„„Neg u strahu bledi, gdi se moj puk kolje,
„„Ni će da učini, ča ga vira steže,
„„Da svaki se lini i nazad poteže:
„„Ja, ovako mator, prid vojskom ću pojti,
„„Da bih znal pod šator nikadar nedojti.
„„Zpuniv moje želje, svi će verni priti
„„I gradu temelje Sigeta podriti.““
„Padoh na koline, počeh ga moliti:
„Svitli gospodine, nehtij to činiti;
„Zašto bi sramota, da svega svita car
„Izgubi života za taku malu stvar!
„Robje ti je verno; baše i veziri
„Potiču nesmerno Sigetu na miri.
„Nu reče: „„Idi van, zkaž' jim moj jid žestok
„„I ta moj buzdohan, to će jim bit svidok,
„„Ter svi vire svoje zkažite zlamenje;
„„Jer od ruke moje bit će vam plaćenje!““
„Zato, bratjo moja, veće tuj nestojmo,
„Svaršit toga boja, veselo svi pojmo!“
On govorenjem tim i nukanjem takim
Užeže sardce svim, a razlogom svakim.

Tih se riči bole, šatore ojdoše,
Podarv sablje gole, mev svoje pojdoše
I, najparvu škodu, ku tad učiniše,
Zokol grada vodu na stran odpustiše,
Gdi biše vode val i živine pića,
Tu osta blatni kal i našim nesrića.
Tada krov kositi počeše sa svih stran,
Tokoje nositi svakoga kitja gran.
Tu su vriće pune i kraće i duge
Bunbaka i vune i svake haluge.
Ni bil velik, ni mal, ni toke dobrote,
Ki bi milost imal, znet biti z rabote,
Da sve vojske sila, i mladi i stari,
Na blato 'e nosila tih takovih stvari,
Ni'e odatle odašla, tarpeći trud i glad,
Dočim ni nadašla visinom Siget, grad.
Odtud najpri baše, za njimi ostali
Gradu jagmu daše, i veli i mali;
Da brane se naši, hrabreni karstjane,
Kajerskomu baši daše smartne rane.
Carev kapidžija i baša, haznadar,
Od naših smart prija, i, ki j' nosil dundar.
Jinih množ pobiše, kim se sad nezna broj,
I tu jagmu odbiše, dajuć joj smartni znoj.

Bolestan buduć car, prid šatorom stojeć,
Vidiv od svojih har, zlu se koncu bojeć,
Žalost mu napade, obuja ga tuga,
I naše pripade, došad blizu luga.
Zlo mu sardce tuče, smartni ga znoj kosi;
K njemu se smart vuče, da si ga prikosi.
Kada k njemu zajde ta Sokolović, beg,
Ležeći ga najde, martvački se proteg.
Zva ga; dali zaman; jer mu rič nezusti:
Car, sultan, Soliman, prid njim duh izpusti.
Pravo mi je reći ovo, ča znade svit,
Turci nete steći nikadar taki cvit,
I turski car, odkad na carstvo je usel,
Suliman, car, dosad kripostju svih nadsel.
Ta baša umići, carev najmiliji,
U svih dili smići i najrazumniji,
Svoj' vojski je ukril smart toga človika,
A martva ga 'e prikril: jel' to rič velika?
Niti je živ duh znal, neg on, pun pelina,
Po sina mu j' poslal, sultana Selina,
Da nigdir ni pristal, svu vojsku obtičuć,
Ni velik hip, ni mal, k Sigetu ju mičuć.
Dvades't i sedam dan Agusta kad projde
I jošće sgor jedan, tad mev baše dojde.

Reče jim: „Ja vas sad ni molim, ni prosim,
„Da, golu sablju zvad, zapovid vam nosim,
„Ku je car, Suliman, u kom razsardjba vre,
„Da svaki busloman sada na jagmu gre.“
Svi se uvurnaše u carevu jidu,
Tere jagmu daše segetskomu zidu.
U grad nametaše suha drivja dosti,
A pak ga užgaše. Nut naše gorkosti!
Užgaše vaši grad, užga mu se žitak,
Mnogi nanj dojde jad, vehne rumen cvitak.
Hordo, simo gore; pića se proliva!
Sa svih stran ga more, oganj mu dodiva.
Naši se li brane; da oganj, da sila
Neda, da se hrane, ka jih je podbila.
Turci se unj vuku, sa svih stran ga riju,
Pantaci'ami tuku, taraskami biju.
Osam dan se žileć, kad dojde deveti,
Zagnaše, van sileć, naših, ti prokleti!
Oni vnj dojdoše i, kih v njem zastaše,
Živi neujdoše, da svih jih poklaše.
Nego nike žene; jer jim nisu krive,
Našad zakrivene, odvedoše žive.
Tu svarši svojih lit oni vitez poznan,
Izpustiv ovi svit, Novaković Ivan.

Turci nastupiše. Tad naši ostali
Zrinskim ustupiše v nutarnji grad mali.
U vanjskom ostaše taraske i prah vas
I pantaci'e naše. Nut Božji bič na nas!
Jagma jih umara, nimaju iz ruke,
Oganj jim dogara, neda jim odluke.
Gospodin Zrinski kad vidi to zgubljenje:
„Sliš'te svi," reče: „sad moje govorenje!
„Ova turska sila, ka nam sad dodiva,
„Pokora j' zla dila, ko u nas pribiva
„I u rusagu svem; jere se je jur smel
„I svimi i u svem za odmetnici povel;
„Jer, pustiv pravi put, ki njim ISUS kaže,
„Išli su oni blut, ki grišnici traže.
„Niti j' već prijat gost lačni, ni napitan,
„Sasvim je pušćen post i zavit obitan,
„Ni žedni napojen, ni nagi odiven,
„Bolestni ogojen, ni bosi obuven.
„Ki su u tamnici, nigdor pomoć neće,
„Ni još udovici, da svak mimo šeće,
„Pače svaki hote prez izma, prez vere
„Uboge sirote blago da požere.
„Već se Bog neljubi, crikve se nebarše,
„Drug druga da zgubi, sve preži i starže.

„Sveti se neštuje, grih se nezpovida,
„Ni se več rič čuje, ku BOG zapovida.
„Svak na stranu meće blagdani i svetci,
„Ni se znaju veće subote, ni petci.
„Božji službenici z crikav se izgone,
„A nas nevernici toga cić pregone.
„Ako se ta rusag k Bogu neobrati,
„S toga će ostat nag s pogani prid vrati;
„Da, ako podložan bude k carkvi rinskoj,
„Neće bit uzmožan car u zemlji nimskoj;
„Zač se odvarže Franca, slideć odmetnih roj,
„Nebi u njoj tanca, neg kuga, glad i boj.
„Zato z dobre volje mi, grišni smrad i kal,
„Tarpimo nevolje, ku nam je sad Bog dal;
„Vire nezgubimo, prenda nas tač gosti,
„Dali ga molimo, da nam grihe prosti!
„Ter se hrabro bijmo, od ognja odašad,
„I ov boj dospimo, na polje izašad;
„Jere bi rug(l)o i špot, v gradu zavaljeni
„Da bismo, kako skot, ognjem zapaljeni!
„Da čin'mo, da zna svit, da zpred ruk poganskih
„Ni pobigal ov cvit vitezov karstjanskih,
„Nego da nesmij' nanj sva turska nesmira,
„Samo živi oganj z grada nas iztira!

„Naš viteški žitak sluti će do suda,
„Biv pošten dospitak od našega truda.
„Čerenče Ferenče, komorniče verni!“
Reče: „Zlati venče, viteže operni!
„Rubaču mi čistu nosi, da se obuku,
„A ovu nečistu i znojnu izvuku,
„Siderijanskoga moj mentel atlasa
„I surijanskoga pas, koji me pasa!
„U žepi mi stavi cić vitezov carskih,
„Znutra mej postavi sto zlatih ugarskih!
„Ako me ki svuče, martva, za svoj žitak
„Neka iz nje zvuče zlata ta dobitak!
„Okrugljeni šćitak železni donesi
„I sve na dospitak sablje mi iznesi;
„Jer ću izabrati, ka mi 'e otca bila;
Jer me j' u sve rati, poštena, iznila!
„Carnoga barzona klobuk, zlatom pramljen,
„Harvatska zakona, i mentin napravljen —
„Nos' mi ga, Ferenče; jer ga ja nosih prij
„Na mu svatbu!“ reče: „i perce zanj zadij!
„Ključi gradski s tobom nezabud' doniti;
„Jere ću jih sobom na poboj poniti!“
Sve mu se to spravi, malo vrime projde,
Da se vas opravi i mej svojih dojde,

Golu sablju noseć, ter ju stresa rukom,
Viteški s' uznoseć s perjem za klobukom.
Na njemu ni pancir, neg štit, ki ga štiti,
Ter gre na gradski mir i svoj vojski priti.
A za njim gredihu, ki su zdravi bili;
Jer ostali bihu od te pogibili.
Svaki jih umira, da barže van skoči,
Da se s Turci tira, da cara naskoči.
Juranić Lovrinac kino se zoviše,
Kako ljut osinac, prid njimi grediše,
Zastavu noseći cesara slavnoga,
A Boga moleći na cara davnoga,
Želeć k njemu priti, tere ga ubiti,
Sardce mu izdriti i karvi mu piti.
Svi, jednu želeć stvar, vrata odtvoriše.
Tere jedan možar gvozden, ki tu biše,
Užgaše, nabijen gvozdenih izpustiv,
Z kih mnogi, ubijen, svrati se, duh pustiv.
Kad se dim razajde od toga možara,
Na vratih se najde, noseći dundara,
Lovrenac rečeni prid njim, g boju spravan,
Gospodin hrabreni, Zrinski, mnogo slavan,
Kim vojska bižaše, zprid njega svivši skut;
Jer sabljom činjaše prid sobom širok put.

Nadseže v tom dilu Koklesa rimskoga,
Sbiv takovu silu, ta hrabrost Zrinskoga:
Jer on vojsku kralja na mostu ustavi,
Ov carevu valja, sikuć, u big stavi.
Tada s njim ne(s)miše na sablju, ni na meč,
Nego ga ubiše iz puške na daleč.
Juranić Lovrenac, vidiv to ubojstvo,
I Čerenc Ferenac, a svoje nevo'jstvo,
Na osvet zajdoše još nikih, da malo,
Ki se ondi najdoše, ča biše ostalo,
I, Turak sikući, nigdir nezapriše,
Da, hrabro s' arvući, v tom boju umriše.
Turska se zled zvarnu tako, da Siget, grad,
Turak se nagarnu; listo se dviže kad
I oganj od praha puškja, ki svih zgori,
A vani da straha svoj turačkoj hori.
Ta prah biše hranjen v turnih za potribu
I od ognja branjen za tursku pogibu,
Da oganj, kim bihu Turci grad užgali;
Jere to nemnihu, prah i njih popali.
Turci, došad v Seget, martvace obhode,
Upiv: „Medet, medet!“ plačući njih škode.
Da, ta škoda veća bi, da smartna tinja,
Metnu k zemlji pleća gospodina Zrinja,

Ki već biše vridan, neg Kajer, grad cara,
Neg ta Siget bidan i s njim Beč cesara.
Njega glavu slavnu Sokolović Mehmet
Svilom zlatom spravnu, martvoga cara zet,
Cesara svitlosti odasla s veseljem,
A on, pun gorkosti, primi ju s dreseljem
I, stav mev slugami, žalostan te škode,
Opra ju suzami, ke mu sardca zhode.
Reče: „Glave ove do konca onih lit
„Slavan glas uzslove, u kih se svarši svit.“
Kad ju da odnesti, svak u suzah plove,
I k turnu ponesti, ki se Čakov zove.
Tu ju popom daše. Oni ju s poštenjem
Mnogim zakopaše i s jadnim cviljenjem
U svete Jelene kloštra, gdi počitak
Bi njega, hrabrene vojnice vas žitak.
A to vam od mene te sloge dospitak.

Svarha.

Gospodinu Barni Karnarutiću D. S. P.

Karnarutiću moj, slovući do nebes,
Kamo bi razum tvoj, kim i sada sloves,
Pravo da se zoves pisnivcem izućim,
Kad tač lipo pojes Segetom slovućim
I hrabrena dila Zrinskoga uzvišaš,
Ka su nam svim mila, zlatom èrdju mišaš.
Toko lipo spivaš medena zgovora,
Rad koga dobivaš krunu od javora,
Nekma ovd', da sgora, gdino je vičnja vlas
I gdi ni umora, čuje se tvoja slas.
Tko mi će dakle glas podat, tko li rici,
Da t' podam na svit čas nad svimi pisnici,
Tko li mi dat krila, do nebes da litam,
Kripostna tva dila ki pro tlih tarvitam (?)
Tko pamet, tko li um, da kriposti mnoge
Spivam tve i razum, buduć riči uboge?
Ovdi bi vojvoda i vitez hrabreni
Pleminita roda, sad s Bogom blaženi;
Er, slideć kriposti, truda nezakrati,
Bog svojom milosti zatoj te naplati,
Gdi je dobra dosti i mira brez rati.

Petar Tartaljić,
Splićanin, pisa.

HRVATSKO-LATINSKI

TUMAČ

GDJEKOJIH RIEČIH

I

OSOBITIH IZREKAH

IZ

BRNE KARNARUTIĆA ZADRANINA

BRAT KARAMAZOVI ZADRANINA

II

OSOBITI INDEKAH

I

GDJEKOJIH MJESTA

ČAMAC

HRVATSKO-LATINSKI

Alaj *, alaja, m. četa, voj, *acies instructa* turska zastava, *vexillum turcicum.*

Alatast*, a, o, adj. ridj (konj), *rufus.*

Almuštvo *, n. (*ἐλεημοσύνη, ἡ*) milostinja, *stips pauperibus collata, pietas;* učiniti almuštva, učiniti milostinje, *conferre stipem pietatis gratia.*

Atlas*, m. skupocjen svilen latak, *serici pretiosi genus.*

Azap *, azapa, m. (= kasapin *?) mesar, *lanius.*

Barknuti, barknem, v. pf.? „Toga kopje barkne“, *cujus hastam dejecit.*

Barste, f. pl. kite. — U Stullija sam našo barstje, n. *plura germina.*

Baršiti *, baršim, v. impf. vršiti, svetiti, *sanctificare:* „crikve se nebarše“, nesvete.

Barzon*, m. (= baršun) kadiva, *panni bombycini genus.*

Baštvo *, n. pašaluk, *satrapia?*

Bedev *, m. (bedevija, f.) hat, arapski konj, *equus arabs.*

Berita *, f. svećenička kapa, *galeri sacerdotalis genus* (tal. baretta); ogrtač, straga na kabanici, čim se ogrće, *pallium* (sensu str.).

Beslija *, m.?

Blut, m. blud, stranputica, *vita dissoluta.*

Bodezan, na, no, adj., gl. bodežan.
Bodežan, na, no, adj. bodljiv, *pungens.*
Bojati se, bojim se, v. r. impf. čemu: „zlu se koncn bojeć“, mj. oda zla . . . *timere finem* (*t. alicui* u drugom značenju).
Boliti se, bolim se, v. impf. pečaliti se, patiti: „tih se riči bole“, boleći, t. j. trpeći od tih riečih.
Brati, berem, v. impf. „dušu“, *colligere:* „leži, dušu beruć“, *jacet, animum recolligens.*
Brime, ena, n. (preikavački) breme, *onus.*
Buduć, ger. sa uzročnim značenjem, buduć da, *cum* (tal. essendo che —).
Bugariti, bugarim, v. impf. zapievati, *naeniam dicere.*
Bugarkinja, f. zapievka, *naenia.*
Buk, m. (= buka, f.) „groma buk“, *tonitrus* (*epith. orn.* junaku).
Bunbak *, bunbaka, m. pamuk, *gossipium.*
Bus, m. čbun, *cespes;* „cvitak bus“: ševarić, *frutex* (tal. *bosso*).
Busloman, buslomana *, m. musloman, *muselmanus* (orthodoxus).
Cafil, m. modar kamen dragi: „C. se modraše u mnogo mist na njih.“
Cariti, carim, v. impf. carevati, *esse imperator.*
Cić, praep. cum gen. sbog, *causa*: „toga cić“.
Ciriti, cirim, v. impf „zube“, cieriti, objeljivati zube, *restringere dentes.*
Crikva, f. crkva, *ecclesia.*

Čarn, a, o, adj. crn, *niger.*
Čarv, m. crv, *vermis.*
Čauš *, m. na svatbi i vojnici lakrdijaš, *jocosus.*
Čelebija *, m. gospodičić, *dominulus.*
Čerga, f. „čergami pobili“, ciganski šator, *tentorium Zingari.*
Čestit, a, o, adj. srećan i moćan, *felix.*
Čigovno, ano, ono, pron. čiji (no), čija, čije, *cujus.*
Čingrija, f. zile *, f. pl. tursko glasbilo, *cymbala* (?).
Činiti, činim, v. impf. tvoriti, *facere, agere:* 1. „ter njim (konjem) čini kruzi (mj. kruge)“; „(konj) čineć strašni pruzi (mj. strašne pruge)“; 2. — „čast“; 3. — „plač“; 4. — „sabljom širok put“; 5. — „straže“.
Čivel, čivela, m.?
Da, conj. corr. pače, nego, no, već, *imo, vero, sed, tamen.*
Dali, conj. ali, *sed*; gl. da.
Dać, a, e, adj. podatljiv, *liberalis.*
Daleč, f. daljina, *longitudo.*
Daleč, adv. daleko, *longe.*
Dan, a, o, adj. „k skoku“, gotov, da skoči, *paratus.*
Darčati, darčim, v. impf. (s prietvorom *d* u tvrdi glas *t*) trčati, *currere.*
Dari, suff. pust dometak k rječci: tja — *dari, usque ad.*
Daržati, daržim, v. impf. „odtvoren dvor“, častiti svakoga u dvoru, *habere aulam apertam.*

Dati, dam, v. n. „jer jim Bog da mira“, udjeljivati, *dare*, *praebere;* „svim daje ve selje“, pokazuje, hini, *simulare* (u Gund.: „Hini volju pri nevolji“); — „smartni znoj“, *moriundus sudari;* „gradu jagmu daše“, *oppidum spoliarunt.*

Diti, dim, v. impf. kazati, govoriti, *dicere*, *loqui*

Diti se, dim se, v. r. impf. zvati se, *dici*, *vocari.*

Dogarati, dogaram, v. impf. (de v. pf. dogorjeti) trnuti, *ignem lente mori.*

Dolama *, f. dugačka haljina s pojasom, *tunica* (?).

Dospiti, dospim, v. pf. (dospjeti) svršiti, *finire.*

Dostignuti, dostignem, v. pf. „boj“, dobiti, *triumphare.*

Doteći, doteku (dotečem), v. pf. tekuć dospjeti, *accurrere*, *emergere:* „škoda će doteći“.

Doukati, učem, v. pf. doći, vičuć: u! *astrepere.*

Dreseliti se, dreselim se, v. r. impf. neveseliti se, *moerore confici.*

Dreselje, n. neveselje, *moeror.*

Dromidarac, dromidarca*, m. dim. dromedar, *dromas* (= δρομάς), *camelus.*

Drumeli*, adj. indecl. (derivativum de *drum*, δρόμος) putni (?), *ad viam spectans.*

Dugovati, dugujem, v. impf. „viteški dugujuć“, poslovati, *negotiari*.

Dundar *, dundara, m. gomila vojnikah, *multitudo*; zastava, *vexillum*.

Durat *, ata, ato, adj. doratast, gnjed; n. pr. konj, *fuscus*.

Dvići se, gl. dvignuti se: „jer se biše dvigal“.

Dvignuti se, dvignem se, v. pf. dići se, *surgere, abire*.

Dvoriti se, dvorim se, v. r. impf. „Nit se j' nevere kvar okol tebe dvoril“, udvoravati se, *se insinuare*.

Dvorno, adv. „blagujući“, na dvorsku, *aulicorum more*.

Džidija *, f. lopov, *homuncio, perversus*: „kakono džidija“.

Falanja *, f. (phalanx) vojno krilo, *ala*.

Franca, f. Francezka, *Gallia transalpina*.

Globus *, m. (puščano) zrno, *glans plumbea*.

Gluman, na, no, adj. nestašan, neposlušan, *petulans, dicto non audiens*.

Goniti, gonim, v. impf. „plin“, *pellere praedam*.

Grem, greš, gre, v. impf. (zastarjelo: gredem, gredeš, grede, itd.) ići, *gradi, ingredi*.

Gusa, f. (gusar) razbojnik, ponajviše na moru, *latro, pirata* (kor. *gus* u rieči gus-je-nica).

Gusarstvo, n. razbojničtvo (ponajviše na moru), *latrocinium, piratica*.

Haj, interj. —, „srićo opaka!“ ha, ah, *heu, eheu!*

Haluga, f. travuljina i korov, *herbae inutiles; inutilia.*

Har, m. pohara, *depopulatio.*

Harac, harca, m. (u kajkavštini i harc) poboj, *certamen.*

Haramija *, m. razbojnik, *latro.*

Harba, f. darda, dugo koplje, *lancea.*

Harkati, harkam, v. impf. (frkati, frčem, v. impf.) pripredati, *circumagere; tornare.*

Hazdija *, f. (= azdija) dugačka njekakva haljina, *togae genus.*

Hazna *, f. blagajnica, *aerarium.*

Hip, m. tren, *momentum instans;* „hip i čas“, *punctum et momentum.*

Hora *, f. vojni sbor turski, *corpus militare.*

Horugva, f. zastava na kopljih, *vexillum;* paluča na ladjah, *signum.*

Hotoz, m.?

Hoža *, m. (= hodža *, m.) turski svećenik, *sacerdos turcicus.*

Husta, f. šuma, *silva;* množtvo, *multitudo.*

Hvarknuti, hvarknem, v. pf. (frknuti, frknem, v. pf.) skočiti i zabrenkati, *strepere:* „frknuti komu pest“, *pugno aliquem percutere.*

Imiti, imim, v. impf. (kor. im) im-a-ti, *habere:* „strah“, *extimescere.*

Isti, idem, v. impf. (kor. id) ići, *ire:* „id-o-še“.

Izam, izma, m. „prez izma pobiše“ (kor. predl. iz i gl. jati, *excipere*), izuzetak, *exceptio:* „prez izma“, listom, *sine exceptione; celeriter.*

Izbujati, izbujam, v. pf. „van kuće izbuja“, granuti, svanuti, *exoriri.*

Izpustivo, n. naboj, *missile.*

Izruka (Zruka), f. „jesam li se s toga na zruku izvratil?“ (kor. predl. iz i ruka : iz-ručiti) predaja, *deditio,* = jesam li s toga na predaju izašo?

Iztražiti, iztražim, v. pf. „da ga neiztraže, kakono zvirenje“ (kor. predl. iz i traga, f.) iztriebiti, zatrti, *exterminare, exstirpare.*

Izvarsit, a, o, adj. izvrstan, izvršit, *perfectus.*

Jagla, f. igla, *acus.*

Jagma *, f. (isti korien: *agmen*) vreva, *agmen*; grabež, *raptus.*

Jagmiti, jagmim, v. n. što (od jagme), grabiti, svojiti, *raptim occupare.*

Jazdija, f. konjica, *equites.*

Jazditi, jazdim, v. impf. (jezditi) jahati, *equitare.*

Jid, m. (jied) žuč, *fel;* srdjba, *ira;* otrov, *venenum.*

Jizditi, gl. jazditi.

Jugat, ata, ato, adj. džogat * (?), *equus albus.*

Kad, kada, m. gust dim, *suffimen* (poët.).

Kadi, conj. (kadě, kdě) gdje, *ubi.*

Kamik, m. dimin. kam, kami, kamen, *lapis.*

Kamila *, f. veobljud, deva, *camelus* (*κάμηλος*).

Kan, kana, m. nakana, *studium*: „ter da meni ni kan“, *me non esse proclivem ad aliquid faciendum.*

Kapenak *, m. (kor. magjarski) kabanica, *pallium.*

Kapidžija *, m. vratar, *janitor.*

Karmzije*, f. njekakve čizme, *caligae.*

Kauz *, m. (kavaz) momak kod turske paše, *lictor* (*?*).

Kitje, n. (coll. d. kita, f.) granje, *plures rami.*

Klapati, klapam, v. impf. udarati, *pulsare.*

Klasti, kladem, v. impf. (korien: klad) stavljati, uzimati, *ponere*: „klade pomnju svaku, ku može i umi“, t. j. uzima svaku brigu.

Klopiti, klopim, v. impf. (prost gl., od koga je s predl. *s* sastavljen: *s*klopiti) prekrivati, *operculare ;* n. pr. most.

Kloštar, kloštra *, m. (kor. lat. *claustrum*) samostan, *monasterium*

Kolin, m. koljeno: „padoh na koline“, *genu.*

Kolove, f. pl.?

Komus, m. divlji pas, psina, *molossus.*

Kon, praep. kod; n. pr. kon sebe, *apud.*

Kopus *, m. (izopačeno od lat. *corpus*) vojni sbor, *corpus militare:* „vikati pod *k.*“; glasbilo, *instrumentum musicale*

Kositi, kosim, v. impf. „smartni ga znoj kosi“, pobijati, *multo sudore manare.*

Kunica, f. dim. od kune, *parva mustela martes* Lin.

Lačan, na, no, adj. gladan, *famelicus.*

Laskat, m. (laskatanje) svietlo, *lux.*

Lasniti se, v. r. impf. sievati, *fulgere.*

Lejistar, lejistra *, m. (legistar) imenik, *catalogus.*

Li, conj. ako, *si*: „A od Boga je sud li, pustit svita kraj“ (correl. sliedi); adv. upravo, *ipsum.*

Lin, a, o, adj. na što: „ki nebiste *lini na* vojnička dila“, lien, *piger* (Kad se lien nakani, sav sviet popali).

Liniti se, linim se, v. r. impf. adj. oklievati, *cunctari.*

Lisit, a, o, adj. (od liesa) ljesan, *ad materiam ligneam spectans;* „lisit (drven) most“, *pons ex materia lignea.*

Listo, adv. samo, *solum, nonnisi.*

Mator *, a, o, adj. star, *senex.*

Meč, m mač, *ensis.*

Medet *, interj. Turčin viče na samrti, *exclamatio Turcae morientis.*

Melez *, m. dvospolac, *hibrida.*

Mentel*, m. ugar-kabanica, *pallium hungaricum.*

Meo, mela, lo, adj. malen, *parvus.*

Mesti, metem, v. impf. (ometati) *verrere*; metati, *jacere*; miešati, *miscere:* „ka u sardcu mete gorčinu pelina“, *quae immiscet cordi amaritudinem.*

Mir, m. zid, *murus.*

Mišca, f. mišica, *brachium, lacertus.*

Možar, možara*, m. mužar, prangija, *mortarium bellicum.*

Muzuvir, m. muzuvjerac, klevetnik, *calumniator.*

Muzuviriti, muzuvirim, v. impf. muzuvjeriti, vuhviti, klevetati, *calumniari.*

Na, praep. *cum acc.* proti, *contra.*

Nabiti, nabijem, v. pf. „čega“, napuniti čim, *vi implere.*

Nadaći, nadadjem, v. pf. (nad-ići) nadmašiti, *superare:* „dočim ni nadašla visinom Siget, grad“.

Nadsećі, nadsežem, v. pf. nadmašiti, *superare.*

Nadsesti, nadsedem (ekavački), v. pf., gl. nadsjesti.

Nadsjesti, nadsjedem, v. pf. sjedeć, nadkriliti, *supersedere:* „Suliman, car, dosad kripostju svih nadsel“, *Solimanus omnes imperatores virtute superavit.*

Nag, a, o, adj. (euphemismus) go, *nudus.*

Najprija, adv. najpredje, najprije, *ante omnia.*

Naligati, naligam, v. impf. (naliegati, naliežem, v. impf.) nastavljati, *continuare;* pripomagati, *accurrere.*

Napartiti, napartim, v. pf. „čega“, natovariti koga čim, *humeros alterius onerare:* „naparćeni . . . svakojakih stvari.“

Napasti, napadem, v. pf. „žalost mu napade“, *moerore confectus est.*

Napitati, napitam, v. pf. nahraniti, *praebere cibum.*

Napuno, adv. sasvim, *omnino.*

Narehost, f. (nares; h = s) nakit, *ornamentum.*

Nastati, nastanem, v. pf. stupiti na što, *incedere; aggredi.*

Natulaj, Natulaja, m. Anadolac, *Anatolicus.*

Nazor *, m. ? „Nazor i kadija“.

Nedaleč, praep. *cum dat.* Sigetu, nedaleko, *non procul.*

Nemnećі, adv. verb. iznenada, *ex insperato.*

Nesmeran, na, no, adj. neizmjeran, *qui mensura deprehendi non potest.*

Nesmira, f. neizmjernost, *immensitas infinita.*

Nevišće, adv. nevješto, *imperite.*

Nigdar, adv. nikad, *nunquam.*

Nigdir, adv. nigdje, *nullibi.*

Niktor, tora, toro, pron. nitko, — koga, *nemo; nullus.*

Nišće, pron. ništa, *nihil.*

Ništar, gl. nišće.

Ništore, gl. ništar.

Nitkor, gl. niktor.

Nositi, nosim, v. impf. „dundar“, zastavu, *ferre signum militare.*

Nositi se, nosim se, v. r. impf. vladati se, *gerere se (honeste, turpiter):* „jer s' on nosi loše.“

Nuditi, nudim, v. impf. koga: „Ta jih nudi piti“, *iste bibere eos incitat.*

Nukanje, n. nudkanje (dim. de nudjenje), *oblatio;* podticanje, *motio.*

Obezati se, obezam se, v. r. pf. „virom se obezi“, vjerom se obveži, *obstringe fidem tuam!*

Obhoditi, hodim, v. impf. obilaziti, *circumire.*

Obitati, obitam, v. pf. obećati, *polliceri.*
Obtezati, obtezam, v. impf. oklievati, *cunctari.*
Obujeti, obujmim, v. pf. obuhvatiti, *comprehendere:* „obuje ga tuga“, *maerore affectus est.*
Odaći, odadjem, v. pf., gl. odajti.
Odajti, odajdem, v. pf. otići, *abire.*
Odmetnik, m. razkolnik, *qui a christiana religione defecit.*
Odmiliti, odmilim, v. pf. odpuziti, *abrepere.*
Odrivati se, odrivam se, v. r. impf. micati se, *moveri;* otimati se, *eximi.*
Odsvude, adv. odasvud, *undique.*
Odtudej, adv. odatle, *istinc* (p. II.)
Odvod, adv. (= odovud) odavle, *hinc* (p. I.)
Oglušan, na, no, adj. „nebud' mu oglušan“, nemoj mu se oglušiti, *ne surditatem ei simules.*
Ogoja, f. (ogoj) *cura; pinguefactio:* „I u njem (u dvoru bana Zrinskoga) imihu svaku ogoju i vlas“, *et in aula banali omnem curam et potentiam habebant.*
Ogojen, a, o, v. adj. uhranjen, *pinguefactus.*
Ohartan, ana, ano, adj. ogrnut (?), *opertus.*
Ojti, ojdem, v. pf. (oći) otići, ostaviti, *abscedere:* „šatore ojdoše“.
Okrugljen, a, o, adj. (part. pass. od gl. okrugliti) obljen, *rotundum factum.*
Oljanin *, m. ičogljanin, plemče, *homo aulae turcicae.*
Opačiti, opačim, v. impf. prevraćati, *pervertere.*

Oparіti, oparim, v. pf. opaliti, *adurere*: „z pukše oparen“.

Operan, na, no, adj. srdačan (?), *strenuus, fortis*: „vojnike operni“.

Opraviti se, opravim se, v. r. pf. u što, odjesti se, *vestire.*

Oprovda, m. prvi službenik, *lictor* (?).

Oslovati, oslujem, v. impf. subst. magarčiti se, *dicere aut facere ut asinus.*

Osoba, adv. osobito, *seorsum.*

Ostrog, m. ostruga, *calcar.*

Osvet, m. osveta, *vindicta.*

Ov, ova, ovo, pron. dem. p. I. ovaj, ova, ovo, *hic, haec, hoc.*

Ovi, ova, ovo, pron. dem. p. I., gl. ov.

Pajati, pajamem (pojati), v. pf. pograbiti, polatiti, *capere.*

Paka, adv. potom, pa, još, *postea, praeterea.*

Paljati, paljam, v. impf. grnuti (?), *effundi* (srodno sa starim gl. puliti; n. pr. vodu).

Pancir, m. oklop, *thorax.*

Pastusat, ata, ato, adj. pastušast, t. j. konj, *integer.*

Pašči, a, e, adj. pasji, pseći, *caninus.*

Patancija*, e, f. (= patanca) ubojito oružje, koje se u boj teglilo, *medii aevi arma.*

Patar *, ara, m. razkolnik, *pataranus.*

Petje, n. (od glag. pjeti, iliti od čestoga gl. pjevati) pjeće, pjevanje, *cantus.*

Pića, f. jelo, *cibus.*

Pišac, pišca, m. pješak, *pedes.*

Piše, adv. pješe, pješke, *pedes.*
Pitati, pitam, v. impf. „i grada pitaju“, žudjeti, *postulare.*
Plamik, m. (hyp. od plamen, = plamenčić) plamenac, *flammula.*
Plovsti, plovem, v. impf. (pokvareno danas) ploviti, *natare.*
Počitak, tka, m. (od kor. počim) početak, *initium.*
Podati, podam, v. pf. „zaduštva“, učiniti zadušbine, *erogare stipem, opus pium.*
Podbiti, podbijem, v. pf. komu što, oteti, *arripere*; — koga, pobiediti, *vincere.*
Podligati, podligam, v. impf. (podliegati, podliežem, v. impf.) biti svladjivan, *succumbere.*
Podoban, na, no, adj. prikladan, *aptus, idoneus.*
Pogiba, f. (pogibil) pogibija, *discrimen.*
Pogibil, f. opasnost, *periculum*; pogibo, bli, *discrimen.*
Pogodan, na, no, adj. n. pr. čovjek, s kojim se lasno pogadjaš, *tractabilis.*
Pohlep, m. et f. (= pohlepa) požuda, *cupido:* „Jer u njem nevari pohlep od skuposti“, *non laborat avaritia.*
Pohve, adv. (posve) sasvim, *penitus.* (To se *h* nalazi u prošlom mj. *s:* poslahomo, mj. poslasmo, kano što je u obće *h* otac slovu *s* u radjanju jezičnih oblikah).
Polatiti, polatim, v. pf. prihvatiti, *suscipere;* — „sablju“.

Polidanak, danka. m. „do polidanka put“, podne, *meridies; ad meridiem.*

Ponicati, poničem, v. impf. „Viteze poniče“, podticati; odredjivati, *stimulare; decernere.*

Porivati, porivam, v. impf. turati, nagoniti, *trudere, impellere.*

Postupiti, postupim, v. pf. koračiti, *ingredi*; pokriti, *cooperire:* „smrad ... postupi polje.“

Posuditi, posudim, v. pf. pomisliti sud, *opinari:* „da vas ki posudi“.

Potezati, potezam, v. impf. „ljubav me poteza“, vući, *movere, trahere.*

Potezati, potežem, v. impf. vući, *trahere*; hitjeti, *festinare.*

Poticati, poticam, v. impf. (potjecati; odavle potoč, potjera) trčati, *currere.*

Poveliti, povelim, v. pf. zapovjediti, *praecipere;* po tom povelja znači zapoviest, *praeceptum.*

Požgati, požgem, v. pf. požeći (požežem), *cumburere.*

Pramik, m. (dim. od pram, prama) pramak, *parvus lunae vel capillorum floccus.*

Pramiti, pramim, v. impf. podstavljati, *munio;* n. pr. zlatom, svilom — odjeću, ili klobuk: „klobuk zlatom pramljen“.

Praskat, m. (prasak, ska, m.) lomljava, *fragor, strepitus.*

Prasniti, prasnim, v. pf. (prasnuti) svanuti, *oriri;* udariti, *prorumpere.*

Praviti, pravim, v. impf. govoriti, *loqui* (jošt se u Slovenacah čuje); upravljati, *dirigere.*

Prez, praep. (=brez *cum gen.)* bez, *sine.* U K. dolazi sastavljeno: **prezredan**, *extraordinarius, eximius,* etc.

Prežati, prežim, v. impf. vrebati, *explorare, insidiari.*

Prij, adv. (predje) prije, *antea.*

Prijati, prijamem, v. pf. (primiti) *accipere;* — „smart“, *mori.*

Prijeti, primim, v. pf., gl. prijati.

Prikriti, prikrijem, v. pf. (prekriti, prekrijem, v. pf.) poklopiti, *cooperire:* „ter sramotom prikril.“

Primagati, primagam, v. impf., gl. primoći.

Primoći, primogu, v. pf. (premoći) prevladati, *praevalere.*

Pripasti, pripadem, v. pf. (kor. pri-pad) *procidere.*

Pripivati, pripivam, v. impf. komu napijati i pjevati, *alicui canere.*

Pripregnuti, pripregnem, v. pf. (prepreći) „da pripregnuvši skut“, *sinum erigere;* „pripregši skut“, žureći se, *properantes.*

Pripuk, a, o, adj. v.?

Prizad, adv. straga, *post.*

Proriž, m. „od čeljust“, proriez, *caesio.*

Protiviti, protivim, v. impf. što: „tu silu pogansku“, *repugnare.*

Prozelen, a, o, adj. pozelen; *pro* dolazi mjesto predl. *po*, *viridis.*

Psinac, psinca, m. mali pas, psoglavac, *canis parvus*, *homo capite canino* (psinac je dim. od aug. m. psina de pas).

Pud, praep. *cum instr.* pod, *sub.*

Puškji, a, e, adj. puščani, *ad ballistam igneam spectans:* „I oganj od praha puškja“, *ignis de pulvere ballistae igneae.*

Putonog, a, o, adj. putonogast, o nozi pjegav, n. pr. konj, *macula praeditus in pede.*

Rabota, f. (ratno) djelo, *opus.*

Rat, f. rat, rata, m. *bellum.*

Razbukati se, razbukam se, v. r. pf. „ki (Soliman) se je razbukal, kakono val morski“, naduti se, razbučati se, *undique turgescere.*

Razbusiti, razbusim, v. pf. razapeti, *extendere:* „razbusi svoj šator“.

Raznemagati, raznemagam, v. impf. „koga“, razslabljivati, *reddere debilem.*

Razsakati, sakam, v. pf. ?

Razsardba, f. srdjba, *ira.*

Razsvanuti se, razsvanem se, v. r. pf. razasjati se, *lucescere.*

Razvesti, razvedem, v. pf. (smrt) razstaviti, *huc illuc ducere; solvere* (*corpus*).

Riti, rim, v. pf. „riše mu“ (=rieše, iliti rekoše mu), reći, *dicere.*

Riti, rijem, v. impf. roviti, *fodere.*

Roj, m. (omekšano) rodj (što se više negovori; kor. rod), *examen*; četa, *agmen.*

Rub, m. biela njekakva povezača, što nose na glavi, šav (?), *sutura;* velik rubac, *sudarium.*

Rukojimla, f. (korien: ruka i jimati, iliti jemati) držalo, *manubrium:* „kopja jim visoka s rukojimlom čarnom“.

Rusag *, rusaga, m. (kor. od magjarske: ország) zemlja, *terra.*

S, praep. *cum gen.* sbog, *ob, propter, per.*

Saba *, indecl. u jutru, kad zarudi zora, te stane dieliti dan od noći, popne se hodža na džamiju, te uči: saba! = zora, *aurora, tempus matutinum.*

Saj, sija, se, pron. dem. p. II. (obsol.) taj, ta, to, *iste.*

Sandžak *, m. vojno dostojanstvo tursko, *praefecturae genus* (dostojanstvenik kano beg).

Sanžak *, gl. sandžak.

Sap, sapa, m. stražnji dio od konjskih ledjah prema repu, *posterior jumentorum dorsi pars caudae proximior.*

S čista, adv. nanovo, *denuo.*

Sdan, a, o, adj. v. (od predl. sa i gl. dati) spreman, *paratus.*

Sesdefer *, m. (ako znači, što seiz *, m.) konjušar, *servus stabularius.*

Sgara, adv. (sgar) odosgor, *desuper.*

Sgoditi, sgodim, v. pf. komu: „hteć caru sgoditi“, ugoditi, *facere rem gratam; esse concordem.* U kajkavštini je srodan gl. nagoditi, — evphemizam od gl. nahuditi.

Sgor, gl. sgara.

Shititi, shitim, v. pf. shvatiti, *comprehendere:* „ta jim ruku shiti“.

Si, praep. *cum gen.* „si svih stran“, sa, *de.*

Sidati, sidam, v. impf. (prielazno) koga, sjedati, *collocare:* „sidajuć kon sebe“.

Sindžir *, m. veriga, *catena.*

Skaknuti, skaknem, v. pf. skoknuti (dim. od skočiti), *saltum facere*: „bedev“.

Skender *, m. njekakav nož azijski, *culter asiaticus.*

Sklopiti, sklopim, v. pf. n. pr. most, gl. *simplex verbum:* klopiti.

Slati, šaljem, v. impf. „komu svit čast šalje“, *mittere;* — „čast“, *venerari.*

Slime, ena, n. od krova šljeme, *fastigium.*

Slišati, slišim, v. impf. slušati, *auscultare.*

Sloga, f. što je složeno, *compositio;* spjev (?), *poëma*

Slovo, n. rieč, *verbum.*

Slovsti, slovem, v. impf. (sloviti) biti slavan, *clarere.*

Sluti, gl. slovsti.

Smarsiti, smarsim, v. pf. „red“, poremetiti, *implicare; turbare.*

Smić, a, e, adj. „kakono lav“, smion, *audax.*

Smiće, adv. smiono, *audacter.*
Soltanin *, m. sultan, padiša, *sultanus.*
Spira *, m. uhoda, *explorator.*
Spravan, na, no, adj. spravljen, spreman, *paratus;* sahranjen, *conservatus.*
Sridu, praep. *cum gen.* sred, *medius* (cum substantivo).
Stanac, stanca, m. kamen, koji je iza zemlje kano izniko, stanovnjak, *immotum saxum.*
Staviti, stavim, v. pf. „u big“, zatjerati koga, *fugare, in fugam conjicere.*
Stezati, stežem, v. impf. „ča ga vira steže“, prinudjavati, *obstringere* (?).
Sto, *centum.* K. sklanja ovaj brojnik: „Tisuća i pet sat biše jih po broju“.
Stojati, stojim, v. impf. biti, *morari, esse:* „To v razumu stoji“.
Strignast, a, o, adj. (kor. strig, strići očima) *oculos volvens.*
Strime, ena, n. stremen, *lorum sapiae.*
Stvoriti, stvorim, v. pf. načiniti, *facere, creare:* „stvori stvar“; počiniti, *facere aliud ex alio;* uraditi, *perficere.*
Sulfatar*, ara, m. sumpornik, *sulfurarius* (?).
Sumodar, dra, dro, adj. modrikast, *sublividus.*
Svakoji, ja, je, pron. dem. svaki, *omnis, quisque.*
Svaljen, a, o, adj. verb. (od gl. svaliti: s =

cum = *con* i valiti = *volvere*) n. pr. konj, dobro opasan, *convolutus, circumcinctus.*

Svude, adv. (svugdě) svagdje, *ubique.*

Šalvare *, f. pl. široke hlače turske, *caligarum genus.*

Šćediti, šćedim, v. impf. hajati za što, *parcere;* dakle: „nešćedeći nišće“, nehajuć ni za što; *se abstinere:* „i k boju se šćedi“, lieni se, oklieva, *cessare.*

Šišak, šišaka, m. kacida, *galea, cassis.*

Špot *, m. rug, *ludibrium.*

Šuba, f. dugačka haljina, *chlamydis genus;* (šubara? krznena kapa, *galerus pelliceus*).

Tak, a, o, pron. II. takav, kva, kvo, *talis.*

Takiti, takim, v. pf. „Kadi sablje vaše i s mojom takiše“, takmiti (?), *coaequare.*

Tanjahat, ata, ato, adj. (dim. od tanak, ka, ko) tanan, *exilis, gracilis.*

Taraska *, f. „Naprav'te taraske!“ taracka (?). Vuk u novom izdanju tumači ovu rieč, da žive u Baranji, te znači topić, kakav imaju u Sriemu mnoge obćine kod crkve; sr. možar, *mortarium, catapulta.*

Tarsje, n. (coll.) mnoge trstike, *arundinetum.*

Te(p)sti, tepem, v. impf. gaziti, biti, *pedibus proterere, conculcare.*

Tez, m. (kor. teg, poteg) potez, *tractus.*

Težkoć, f. težkoća, *difficultas.*

Tilo, n. gen. plur. til: „Cić martvih til smrada, ki polje postupi“, tielo (tjelesa), *corpus,* gl. postupiti.

Timar *, timara, m. dvorovi i imanje turskoga vlastelina s kmetovi, leno, *praedii beneficiarii genus.* U K. čitaš: daržati timar, t. j. imati i uzdržavati dvor.

Tinja, f. (kajk. tenja) san, *somnium.*

Tla, talah, tlom, itd. n. pl. tle (indecl.), tli, f. pl. *solum*; zemlja, *terra.*

Tokoj, adv. takodj, takodje, *similiter.*

Toli, f. pl. „do tol“, gl. tla.

Tolikoj, adv. takodje, *similiter.*

Topidži *, adj. indecl. „topidži-baše“, topnički, *ad tormentum (bellicum) spectans.*

Tote, gl. toti.

Toti, adv. tu, tamo, *istic, istoc.*

Tovar, tovara, m. magarac, *asinus.*

Treset, gl. trieset.

Tribati, tribam, v. impf. sa dat. „triba je biti ḥitru“, *oportet esse celerem, ingeniosum.*

Trieset, num. trideset, *triginta.*

Trus, m. trešnja, *tremor, terraemotus.*

Tuj, gl. toti.

Tuliben *, tulibena, m., gl. tumban.

Tulipen*, tulipena, m. tulipan, lale *, *tulipa.*

Tumban *, tumbana, m. glavni rubac turski, saruk *, čalma, *tiara.*

Turačka, a, o, adj. (od koriena: turak) turski, *turcicus.*

Turkes *, m. modruljica, ladžuver*, *gemma.*

Tvor, m. djelo, *opus.*

Tvor, praep. *cum gen.* za riečju: „mlada miseca tvor“, poput, *similis, ad instar.*

Ujti, ujdem, v. pf. ući, *introire;* uteći, *confugere.*

Ulak*, ulaka, m. brzoteča, glasonoša, *nuntius, tabellarius.*

Um, m. (od gl. umjeti) znanje, *scientia:* „učini bez uma (bez umjenja)“.

Umić, a, e, adj. umjetan, *doctus.*

Umiće, n. umjenje, *scientia.*

Urid, gl. vreda.

Ustar, tra, tro, adj. oštar (srodna sa lat.), *auster* (Austrija je ustra).

Uvurnati se, uvurnam se, v. r. pf. ?

Uzgrustiti se, uzgrusti se, v. r. pf. sgrštiti se, *nauseare.*

Uzslovsti, uzslovem, v. pf. „Glave ove do konca onih lit Slavan glas uzslove“ (*praesens* mjesto *futura* s predl. uz), biti će slavna, gl. **slovsti.**

Van, praep. (sa gen. mj. izvan, koji predlog valja da služi, kad se o izlaženju govori, a **van** treba da stoji, kad je mirovanje u pomisli) *extra.*

Var, f. (odavle: varoš) pozor, oprez, opaz, *circumspectio, cautio:* „svak sebi ima var“, *quisque sibi cautus sit.*

Varći, vargnem, v. pf. „vargši mu dil kule“, smetnuti, sbaciti, *dejicere.*

Variti, varim, v. impf. kuhati, vriti, *coquere, aestuare:* „karv“.

Varviti, varvim, v. impf. vrvljeti, *confluere.*
Varviti se, varvim se, v. r. impf. *properare*, gl. varviti: „Dočim se varvljaše vojska priko Drave“, *quum exercitus trans Dravum properaret.*
Vazetje, n. uzeće, *occupatio.*
Već, adv. više, *plus* (n. pr. nemam više); — krat, često, *crebro.*
Vele, praep. osim, više, *supra.*
Veli, a, o, adj. (velji) velik, *magnus.*
Velud, m. (u Stullija: velut) rutava svila, *sericum villosum.*
Veruznjak, veruznjaka, m. verižnjak, veriga, *catena.*
Vičnji, a, e, adj. vječan, na, no, *perennis, aeternus.*
Vik, adv. (u-vik = u-viek) svagda, *semper;* ili protivno: nikad, *nunquam.*
Viti, vim, v. impf. (věd-ě-ti; slov.: veti, vem, sanskr. vedmi, *οἶδα*, goth. vaita, nj. wissen). znati, *scire.*
Vreda, adv. (ureda = ured) brzo, *cito.*
Vreti, vrem, v. impf. „dokle god rike vru“, gl. variti.
Vrulja, f. (vruljak?) vrutak, *fons.* U moru ima mjestah, gdje vri voda, pa se to zovu vrulje. A u Hercegovačkom primorju teče potok izmedju Omiša i Makarske i zove se vrulja. Po imenu uz dalmatinske bregove ima vruljah.
Vtikati se, vtikam se, v. impf. utjecati se (komu u utecište), *petere refugium.*

Vurid, gl. vreda.
Zabiti, zabim, v. pf. zaboraviti, *oblivisci.*
Začinjati, začinjam, v. impf. pjevati začinke, *canere cantilenas.*
Zadivsti, zadivem, v. pf. zadjesti, *affigere, intricare.*
Zaduštvo, n. zadušbina, *opus pium.*
Zagubiti, zagubim, v. pf. pogubiti (s koristnim značenjem za se), *inferre cladem.*
Zamiriti, zamirim, v. pf. uočiti, *observare;* „zamiri dobar nauk!“ na um uzeti, *considerare.*
Zapitati, zapitam, v. pf. zahtjeti, *petere;* zamoliti, *rogare.*
Zarok, m. glas, zapoviest, *praeceptum:* „činiti zaroke“, javljati zapoviesti, *ferre praecepta.*
Zastati, zastanem, v. pf. naći, *invenire;* začamati se, *diu cunctari;* zaustaviti, *deprehendere.*
Zastupan, na, no, adj. „zastupni boji“, obranben, *defensus.*
Zavratiti, zavratim, v. pf. „I kad vas je koga turski drug zavratil“, pognati (poženem), *sursum trahere.*
Zlamen, m. zviezden znak, *siderum vis.*
Zlat, a, o, adj. zlatan, *aureus.*
Zled, f. zlo, *malum.*
Zloć, f. „Ni me strah te zloći“, zloća, zlobə, *malitia, improbitas.*
Znobiti, znobim, v. impf. „ter Turke znobeći“, zlobiti komu, *omnia mala alicui cupere.*

Zoriti, zorim, v. impf. paziti na koga, *attendere:* „jošće me svak zori.“

Zruka, f., gl. izruka.

Zvon, m. zvek, glas, *sonus*, *fama.*

Zvoniti, zvonim, v. impf. „čingrije“, udarati uz, iliti u čingrije, *pulsare.*

Žalostan, na, no, adj. čega: „te škode“, *damno tristis.*

Žarkula, f. janjičarski klobuk, *galeri genus.*

Želiti, želim, v. impf. „poštenje“, žudjeti dobar glas, *concupiscere honorem.*

Žešće, adv. brže, *cito* (izopačeno značenje od pridavnika žestok, *vehemens*).

Žiliti se, žilim se, v. r. impf. naprezati se, *inniti.*

Žitak, tka, m. život, *vita.*

Gdje je što.

	Na strani
Posveta	III
Uvod	IV
I. O životu pjesnikovu	XI
II. O jeziku	XXI
III. Svršetak o spjevu	XLVIII.
Vazetje Sigeta grada	—
Posveta Jurju Zrinskomu	1
Početak	3
Drugi dil	16
Treti dil	27
Četvarti dil	38
Barni Karnarutiću	49
Hrvatsko-latinski tumač	51.

Popravne opazke.

Na str. V. u r. 4. odosdo mj. malo odmako čitaj: poodmako; na X. u vrsti 4. mj. zanovet: zanoviet; na XX. u 9. odosdo mj. pritieče: pritječe; na XXV. u 11. odosgor mj. promjenio: promienio; na XXIX. u 9. mj. svèrći: svrći; na XXX. u 11. mj. uztèrčati: uztrčati; na XXXI. u predposliednjem r. izostavi znak poslije rieči: obćen; na XXXII. u 12. odosgor mj. n. p: n. pr.; odosdo u 6. mj. ocjeniti: ocieniti; na LVIII. u 11. odosdo mj. ostanke: ostatke. U spjevu na 42. u v. 9. mj. vaši: naši.

A. 8

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Karnarutić, Barne,

Vazetje Sigeta grada Uvod i tumač napisao Velimir Gaj. (Die Einnahme der Festung Sigel. Mit einer Einleitung ... von Velimir Gaj herausg. von Lud. Gaj.)

U Zagrebu 1866

P.o.rel. 3724
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10036548-3